

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτικές»

**Τρεις δεκαετίες προσπάθειών για την Οικονομική και
Νομισματική Ένωση: Από το σχέδιο Werner στο ευρώ**

Φωτεινή Παπαϊωάννου

Κόρινθος, Μάιος 2016

University of Peloponnese
Faculty of Social and Political Sciences
Department of Political Studies and International Relations

Master Program in
«International Relationships and Politics»

Three Decades for the Economic and Monetary Union:
From the Werner Report to Euro

Fotini Papaioannou

Corinth, May 2016

Τρεις δεκαετίες προσπαθειών για την Οικονομική και Νομισματική Ένωση: Από το σχέδιο Werner στο ευρώ

Σημαντικοί Όροι: Έκθεση Werner, ONE, Έκθεση Delors, Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα, Συνθήκη Μάαστριχτ, Συνθήκη Άμστερνταμ, Συνθήκη Νίκαιας.

Περίληψη

Στην παρούσα μελέτη εξετάζονται οι προσπάθειες για επίτευξη της οικονομικής και νομισματικής ένωσης (ONE). Παρουσιάζεται η περίοδος από το 1970 μέχρι και το 2002 οπότε κυκλοφόρησε επίσημα το νόμισμα των χωρών που συμμετέχουν στην ONE. Ως αφετηρία χρησιμοποιείται η έκθεση Werner η οποία αποτέλεσε τον οδικό χάρτη της προσπάθειας υλοποίησης της ένωσης και προέβλεπε τη δημιουργία της ONE σε 3 φάσεις που όμως δεν εφαρμόστηκε ποτέ πλήρως για λόγους που θα εξεταστούν. Επόμενο κεφάλαιο αποτελεί το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΣ), το οποίο ουσιαστικά αποτέλεσε την αντικατάσταση του νομισματικού φιδιού. Στόχος του ήταν η δημιουργία μιας ζώνης με σχετικά Σταθερές Συναλλαγματικές Ισοτιμίες αλλά και η συνεργασία των κρατών-μελών των ευρωπαϊκών κοινοτήτων σε κοινή νομισματική πολιτική. Στη συνέχεια αναφέρονται οι επόμενες προσπάθειες για ολοκλήρωση, ξεκινώντας από την έκθεση Delors, η οποία επίσης προέβλεπε τα τρία στάδια για την ONE αλλά με περισσότερο αποφασιστικό τρόπο και συγκεκριμένο στόχο: Τη δημιουργία οργανωμένης και ενωμένης αγοράς με ορίζοντα και ορόσημο τη χρονιά του 1992. Τελευταίο κεφάλαιο της μελέτης αποτελεί η αναφορά στα στάδια από τη μετάβαση από το ECU (άυλη νομισματική μονάδα) στην οριστική απόφαση το 1995 του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Μαδρίτης για υιοθέτηση κοινού νομίσματος, με κατάληξη την 1/1/2002 στην κυκλοφορία του ευρώ σε φυσική μορφή.

Three Decades for the Economic and Monetary Union: From the Werner Report to Euro

Keywords: Werner Report, EMU, Delors Report, EMU, Maastricht, Amsterdam, Nice Treaty

Abstract

The present study examines the efforts to achieve economic and monetary union (EMU). Shows the period from 1970 until 2002 where officially released the currency of the countries participating in EMU. It starts from the Werner report which formed the roadmap implementation effort of the union and provided for the creation of the EMU in 3 stages but never fully implemented for reasons that will be examined. Next chapter is the European Monetary System (EMS), which essentially was replaced the snake. His goal was to create a zone of Fixed Exchange Rates and the cooperation of the member states of the European communities in a common monetary policy. Below are the next efforts to complete, starting from the Delors Report, which also provided the three stages of EMU but more with a more decisive and specific goal: creating an organized and united market horizon landmark the year of 1992. Last chapter of the study is the reference to the stages of the transition from the ECU (intangible monetary unit) to the final decision in 1995 of the Madrid European Council to adopt the common currency, ending 1/1/2002 in circulation of euro cash.

Περιεχόμενα

Περίληψη	1
Abstract	3
Εισαγωγή	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η Έκθεση Werner	
1.1 Η πορεία προς την Έκθεση	9
1.2 Διαφωνίες και αντιθέσεις	12
1.3 Το περιεχόμενο της Έκθεσης	13
• Πρώτο Στάδιο	15
• Δεύτερο Στάδιο	16
• Τρίτο Στάδιο	17
1.4 Η έννοια της οικονομικής και πολιτικής Ένωσης σύμφωνα με το σχέδιο	17
1.5 Η αντιμετώπιση του σχεδίου Werner	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα	
2.1 Το νομισματικό φίδι	22
2.2 Η δημιουργία του ΕΝΣ	25
2.3 Τα χαρακτηριστικά του ΕΝΣ	28
2.4 Έκθεση Davignon - Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία	30
2.5 Η μεταβατική περίοδος	32
2.6 Η Έκθεση Dooge	33

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η Έκθεση Delors

3.1 Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη	35
3.2 Η σύσταση της Επιτροπής Delors	39
3.3 Η Έκθεση Delors- Η ΟΝΕ σε τρία στάδια	41

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Από το ECU στο ευρώ

4.1 Το πολιτικό παρασκήνιο	45
4.2 Η Συνθήκη του Μάαστριχτ	46
4.3 Η ολοκλήρωση της Ενιαίας αγοράς – αντιμετώπιση δυσχερειών	49
4.4 Η τέταρτη Διεύρυνση	51
4.5 Η Συνθήκη του Άμστερνταμ	51
4.5.1 Τα κριτήρια σύγκλισης	54
4.6 Η Συνθήκη της Νίκαιας	57

Συμπεράσματα	59
---------------------	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	61
---------------------	----

Εισαγωγή

Η Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό βήμα για την ολοκλήρωση των οικονομιών της ΕΕ. Εμπεριέχει το συντονισμό των οικονομικών και δημοσιονομικών πολιτικών, μια ενιαία νομισματική πολιτική και ένα κοινό νόμισμα, το ευρώ. Οι χώρες που συμμετέχουν στο ευρώ συνιστούν τη λεγόμενη ευρωζώνη. Η απόφαση για τη δημιουργία μιας οικονομικής και νομισματικής ένωσης ελήφθη από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Μάαστριχτ της Ολλανδίας τον Δεκέμβριο 1991 και περιελήφθη στην ομώνυμη Συνθήκη. Με την ΟΝΕ η ΕΕ έκανε ένα βήμα στη διαδικασία οικονομικής ολοκλήρωσης που ξεκίνησε το 1957 με την ίδρυσή της.

Στη διάσκεψη κορυφής της Χάγης του Δεκεμβρίου 1969, ορίστηκε ένας νέος στόχος της ευρωπαϊκής οικοδόμησης δηλαδή η ΟΝΕ. Μια ομάδα υψηλού επιπέδου, υπό την προεδρία του Pierre Werner, επιφορτίστηκε με τη σύνταξη έκθεσης για τα μέσα που πρέπει να χρησιμοποιηθούν προκειμένου να επιτευχθεί αυτός ο στόχος πριν από το 1980.

Η ομάδα Werner υπέβαλλε την τελική της έκθεση τον Οκτώβριο του 1970. Η έκθεση εξέτασε τότε την υιοθέτηση ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος ως τελικό στόχο της διαδικασίας αλλά όχι ως ξεχωριστό στόχο. Τον Μάρτιο του 1971, παρά τις διαφωνίες τους για ορισμένες βασικές συστάσεις της έκθεσης, οι Έξι συμφώνησαν κατ' αρχήν για τη θέσπιση ΟΝΕ. Τον Μάρτιο του 1972, οι Έξι προσπάθησαν εκ νέου να προωθήσουν τη νομισματική ολοκλήρωση δημιουργώντας το «φίδι μέσα στο τούνελ», ένα μηχανισμό συντονισμένης διακύμανσης των νομισμάτων. Οι προσπάθειες για δημιουργία ζώνης νομισματικής σταθερότητας επαναλήφθηκαν τον Μάρτιο του 1979 με πρωτοβουλία της Γαλλίας και της Γερμανίας, μέσω της θέσπισης του ευρωπαϊκού νομισματικού συστήματος (ΕΝΣ), το οποίο βασιζόταν στις σταθερές, αλλά προσαρμόσιμες, συναλλαγματικές ισοτιμίες.

Οι συναλλαγματικές ισοτιμίες βασίζονταν σε κεντρικές τιμές που καθορίζονταν σε συνάρτηση με το ECU («European Currency Unit»), δηλαδή την Ευρωπαϊκή Λογιστική

Μονάδα, η οποία αντιπροσώπευε τον μέσο σταθμικό των συμμετεχόντων νομισμάτων. Τον Ιούνιο του 1988, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ανόβερου σύστησε μια «επιτροπή για τη μελέτη της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης», υπό την προεδρία του τότε προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Jacques Delors. Στην έκθεση τον Απρίλιο του 1989, προτάθηκε να ενισχυθεί η υλοποίηση της ΟΝΕ σε τρία στάδια. Με βάση την έκθεση Delors, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης, τον Ιούνιο του 1989, αποφάσισε την εφαρμογή του πρώτου σταδίου της ΟΝΕ: την πλήρη ελευθέρωση των κινήσεων κεφαλαίων από 1ης Ιουλίου 1990.

Τον Δεκέμβριο του 1989, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Στρασβούργου ζήτησε τη σύγκληση διακυβερνητικής διάσκεψης προκειμένου να προσδιοριστούν οι τροποποιήσεις που πρέπει να επέλθουν στη Συνθήκη, ώστε να είναι δυνατή η υλοποίηση οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Οι εργασίες αυτής της διακυβερνητικής διάσκεψης και της πολιτικής ένωσης κατέληξαν στη συνθήκη για την ΕΕ η οποία εγκρίθηκε τυπικά από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων κατά το Συμβούλιο Κορυφής του Μάαστριχτ τον Δεκέμβριο του 1991 και υπογράφηκε στις 7 Φεβρουαρίου 1992.

Η Συνθήκη προέβλεπε την καθιέρωση της ΟΝΕ σε τρία στάδια: α)ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων μεταξύ των κρατών μελών, β)σύγκλιση των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών, ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των εθνικών κεντρικών τραπεζών των κρατών μελών και γ)σταδιακή εισαγωγή του ευρώ ως ενιαίου νομίσματος των κρατών μελών και υλοποίηση μίας κοινής νομισματικής πολιτικής υπό την ευθύνη της ΕΚΤ. Η μετάβαση στο τρίτο στάδιο εξαρτάται από την επίτευξη υψηλού βαθμού σταθερής σύγκλισης, η οποία μετράται από ορισμένα κριτήρια που καθορίζονται στις Συνθήκες.

Τα πλεονεκτήματα που προσφέρει η οικονομική ολοκλήρωση στην ΕΕ αλλά και σε κάθε κράτος είναι η αύξηση του μεγέθους, η εσωτερική αποδοτικότητα και η ευρωστία της οικονομίας, τα οποία με τη σειρά τους συμβάλλουν στην ενίσχυση της οικονομικής σταθερότητας, την τόνωση της ανάπτυξης και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, αποτελέσματα που ωφελούν άμεσα τους Ευρωπαίους πολίτες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΕΚΘΕΣΗ WERNER

1.1 Η πορεία προς την Έκθεση

Η συμφωνία των Έξι για σύγκληση μιας Διάσκεψης Κορυφής στη Χάγη το Δεκέμβριο του 1969 προκάλεσε την αφετηρία για μια νέα φάση στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Το τρίπτυχο που υιοθετήθηκε ήταν η Διεύρυνση, η Εμβάθυνση και η Επιτάχυνση της ΕΟΚ.¹ Συγκεκριμένα η εμβάθυνση της κοινότητας όπως αποφασίστηκε στη Διάσκεψη της Χάγης αρθρώθηκε στην επιδίωξη των στόχων της δημιουργίας της οικονομικής και νομισματικής ένωσης και της προώθησης της πολιτικής ενοποίησης. Εκεί τέθηκε και το δίλλημα για πολιτική ή νομισματική ενοποίηση και προβληματισμοί σχετικοί με το ποια προηγείται και ποια έπεται αλλά και ποια εμπόδια μπορεί να προκύψουν. Η οικονομική ένωση επιτυγχάνεται ευκολότερα ενώ η πολιτική πλήττει τον σκληρό πυρήνα του κράτους. Σε βάθος χρόνου πάντως έχει αποδειχθεί ότι η οικονομική ολοκλήρωση προχώρησε με άλματα. Στη διαδικασία της ολοκλήρωσης έχει δοθεί από διάφορους μελετητές τριμερής εξήγηση. Το οικονομικό ενδιαφέρον, η δύναμη συσχέτισης και η αξιοποίηση των δεσμεύσεων έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα για την μορφή, την ουσία και το χρονοδιάγραμμα των σημαντικών βημάτων προς την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.² Οι οικονομικές μεταβολές το 1969 (υποτίμηση του γαλλικού φράγκου κατά 11,2% και ανατίμηση του γερμανικού μάρκου κατά 9,29%), έδωσαν την ώθηση ώστε να καταστεί η ΟΝΕ ως βασική προτεραιότητα της κοινότητας, παρότι από το 1958 και μέχρι και τη συμφωνία των Έξι δεν αναφερόταν στην καταστατική συνθήκη της

---

¹ Τσακαλογιάννης, Π. (1996), *Η Πολιτική Διάσταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Παπαζήσης, Αθήνα. Σελ 69-70

² Moravcsik, A. (1998), *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*, Cornell University Press, Ithaca. Σελ 7

Κοινότητας.³ Η ΟΝΕ δεν αναφερόταν στις ιδρυτικές συνθήκες οπότε δεν ήταν θεμελιωμένη συμβατικά.

Από την άλλη, τη χρονιά του 1969 η επικράτηση κάποιων διεθνών και ευρωπαϊκών συγκυριών, διαμόρφωσαν την κατάσταση ώστε να δημιουργηθεί ως ευκαιρία από την Επιτροπή να γίνει η ΟΝΕ η πρώτη προτεραιότητα της Κοινότητας. Οι κυβερνητικές αλλαγές στη Γαλλία και στη Δυτική Γερμανία (αλλαγές που αφορούσαν τους ηγέτες των δύο κρατών de Gaulle και Willy Brandt, δηλαδή την αποχώρηση του πρώτου από την εξουσία και την ανάληψη αυτής από τον δεύτερο) αλλά και οι νομισματικές αναταραχές (υποτίμηση γαλλικού φράγκου κατά 11% και ανατίμηση του γερμανικού μάρκου κατά 9%) δημιουργούσαν αστάθεια με αποτέλεσμα τη μη επίτευξη της Ένωσης.

Την πρωτοβουλία για εκπόνηση του σχεδίου για νομισματική ένωση ανέλαβε ο καγκελάριος της Δ. Γερμανίας Willy Brandt, ο οποίος πρότεινε στη Χάγη μια σειρά μέτρων για ανάπτυξη της Κοινότητας όπως η δημιουργία μιας ΟΝΕ. Η Επιτροπή χαρακτήριζε την ΟΝΕ ως το πιο φιλόδοξο σχέδιο από την συνθήκη της Ρώμης.⁴ Δεν είχε προβλεφθεί κάποιο κλείδωμα και η κατάσταση θα οδηγούσε σε κατάρρευση εσωτερικής δομής. Το Φεβρουάριο του 1969 η Έκθεση Barre αποτέλεσε την πρώτη πρόταση για τη δημιουργία της ΟΝΕ και προσπάθεια για βελτίωση μακροοικονομικού μηχανισμού, η οποία αφορούσε την εξάλειψη περιθωρίων διακύμανσης. Οι κυμαινόμενες συναλλαγματικές ισοτιμίες δημιουργούσαν συναλλαγματική αστάθεια καθώς δεν υπήρχε σταθερός κανόνας.

Όλα τα κράτη συμφωνούσαν στον τελικό στόχο, να αποκτήσει δηλαδή η Ευρωπαϊκή Κοινότητα ένα κοινό νόμισμα και να δημιουργηθεί ένα θεσμικό πλαίσιο ικανό να το στηρίξει. Όμως λόγω διαφορετικών προσεγγίσεων δεν υπήρξε ομοφωνία προς τα ενδιάμεσα στάδια και τα μέτρα, ούτε για τις πολιτικές και θεσμικές επιπτώσεις μιας τέτοιας ένωσης. Στις αρχές του 1970 υποβλήθηκαν διάφορα σχέδια για την υλοποίηση της ΟΝΕ από την Γερμανία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο και την Επιτροπή. Τα άλλα μέλη της Κοινότητας, δηλαδή η Γαλλία, η Ολλανδία και η Ιταλία, δεν υπέβαλαν δικές τους προτάσεις και συμφώνησαν στο να

---

³ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 90

⁴ Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 39

αποκτήσει η ΕΚ ένα κοινό νόμισμα και να δημιουργηθεί ένα ικανό θεσμικό πλαίσιο στήριξης του. Το σημείο αιχμής όμως στο θέμα των διαφωνιών ήταν οι πιθανές πολιτικές και θεσμικές επιπτώσεις μιας ενδεχόμενης νομισματικής ένωσης. Διαφορές απόψεων εκφράστηκαν και σχετικά με τις εξωτερικές επιπτώσεις μιας ΟΝΕ και τις επιδράσεις στο διεθνές νομισματικό σύστημα. Παράλληλα διαφωνίες υπήρξαν και μεταξύ του Willy Brandt και του George Pompidou (διαδόχου του de Gaulle) διότι ο Brandt θεωρούσε απαραίτητο το συντονισμό οικονομικών πολιτικών ενώ ο Pompidou ενδιαφερόταν για υιοθέτηση μέτρων στον νομισματικό τομέα.⁵

Καθώς η διαπραγμάτευση για την ΟΝΕ έδειχνε να επιτυγχάνεται, η πολιτική ηγεσία υπήρξε σημαντική για την έναρξη, τη διαμόρφωση και τη διατήρηση αυτής της διαδικασίας. Αυτή η ηγεσία υπερβαίνει της πολιτικής για την επιχειρηματικότητα στον καθορισμό της ατζέντας ώστε να συμπεριλάβει τη διαχείριση της θεσμικής κατεύθυνσης στην επιδίωξη συγκεκριμένων στόχων.⁶

Λίγο μετά τη σύνοδο κορυφής στη Χάγη, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κοινοτήτων αποφάσισε να συστήσει μια επιτροπή υπό την προεδρία του πρωθυπουργού του Λουξεμβούργου Pierre Werner. Στόχος της ήταν η προετοιμασία έκθεσης με ανάλυση διαφόρων προτάσεων και προσδιορισμό βασικών ζητημάτων για την υλοποίηση της ΟΝΕ. Η τελική έκθεση της δημοσιεύτηκε τον Οκτώβριο του 1970.⁷

Η δημιουργία της ΟΝΕ όμως που συμφωνήθηκε από τους Έξι στη Χάγη, παραπέμφθηκε από το Συμβούλιο το Μάρτιο του 1970 στη συγκεκριμένη επιτροπή. Ο Pierre Werner είχε διατελέσει και υπουργός Οικονομικών του Λουξεμβούργου και ήταν υπέρμαχος της νομισματικής ολοκλήρωσης. Ήδη από το 1968 είχε προβάλει ορισμένες ιδέες που έγιναν γνωστές ως το Σχέδιο Werner. Η επιτροπή αυτή απαρτιζόταν από εθνικούς και κοινοτικούς

---

⁵ Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 40

⁶ . Dyson, K. and Featherstone, K. (1999), *The Road to Maastricht: Negotiating Economic and Monetary Union*, Oxford University Press, Oxford. Σελ 824

⁷ . Szasz, A. (1999), *The Road to European Monetary Union*, Macmillan Press, London. Σελ 31

εμπειρογνώμονες , συμπεριλαμβανομένων και αντιπροσώπων της Επιτροπής των Διοικητών που είχε δημιουργηθεί το 1964⁸.

1.2 Διαφωνίες και αντιθέσεις

Στην επιτροπή Werner προέκυψαν δύο διαφορετικές απόψεις. Η μία εκφράστηκε από την ομάδα των οικονομολόγων ή αλλιώς economists (Γερμανοί και Ολλανδοί) και η άλλη από την ομάδα των μονεταριστών ή αλλιώς monetarists (Γαλλία και Βέλγιο). Οι πρώτοι υποστήριζαν την οικονομική εναρμόνιση ως στόχο ενώ οι δεύτεροι το ενδεχόμενο επίτευξης συντονισμού των δημοσιονομικών και νομισματικών πολιτικών καθώς και εξάλειψη του περιθωρίου διακύμανσης των ισοτιμιών.⁹ Οι οικονομολόγοι υποστήριζαν πως η ONE προαπαιτούσε τη θέσπιση υπερεθνικών οργάνων και την εκχώρηση εξουσιών σε κοινοτικά όργανα. Ιδιαίτερα όμως η πλευρά της Γαλλίας δεν μπορούσε να διανοηθεί ότι θα έπρεπε να προβούν πάλι σε μία τέτοια διαδικασία εκχώρησης εξουσίας καθώς παρόμοια κατάσταση στο παρελθόν είχε αποβεί μοιραία για εκείνους καθώς είχε βυθίσει την χώρα σε κρίση (1965). Η βασική τους διαφορά αφορούσε ουσιαστικά το πολιτικό και θεσμικό πλαίσιο που απαιτούσε η δημιουργία μιας οικονομικής και νομισματικής ένωσης.¹⁰

Πολλοί αναλυτές υποστηρίζουν πως η Έκθεση Werner δεν αναφέρθηκε εκτενώς στο θέμα του θεσμικού πλαισίου και ήταν ασαφής σχετικά με τη θεσμική συγκρότηση της κεντρικής νομισματικής αρχής και της σχέσης της με τις πολιτικές εξουσίες. Παρόλα αυτά ήταν γεγονός πως η Επιτροπή δεν θα μπορούσε να προσφύγει σε υπεκφυγές και για να γεφυρώσει το χάσμα των δύο πλευρών διότι αυτό δεν οφειλόταν σε αμέλεια ή παράλειψη αλλά στην αναγνώριση των πολιτικών δυσκολιών που αντιμετώπιζε αυτό το εγχείρημα.

Η προσωρινή έκθεση της Επιτροπής τον Μάιο του 1970 φάνηκε να παρακάμπτει το πρόβλημα και να αφήνει αγεφύρωτο το χάσμα μεταξύ των δύο παρατάξεων. Διαπιστωνόταν

---

⁸ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 91

⁹ Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 40

¹⁰ Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 42

όμως ότι οπωσδήποτε η υιοθέτηση ενός κοινού νομίσματος θα σήμαινε και εκχώρηση εξουσιών στα κοινοτικά όργανα.¹¹

Οι συντάκτες της Έκθεσης είχαν επίγνωση πως η δημιουργία μιας νομισματικής και οικονομικής ένωσης συνεπαγόταν την αλλαγή του αριθμού των κοινοτικών οργάνων στα οποία θα έπρεπε να παραχωρηθεί μέρος των εξουσιών που μέχρι τότε ασκούνταν από εθνικές αρχές. Αυτή η αλλαγή θα ήταν ουσιώδους πολιτικής σημασίας και θα έθετε πολιτικούς προβληματισμούς. Συμπερασματικά η άποψη της Επιτροπής ήταν ότι η υλοποίηση της ONE συνεπαγόταν αναθεώρηση της συνθήκης της Ρώμης στο θέμα της εκχώρησης αρμοδιοτήτων σε κοινοτικά όργανα και τη σταδιακή διαμόρφωση ενός βασικού θεσμικού πλαισίου. Η ONE αποτελούσε έναν εφικτό στόχο μόνο εάν τα κράτη αναλάμβαναν την πολιτική βούληση να τον υλοποιήσουν όπως τα ίδια είχαν διακηρύξει στη Σύνοδο Κορυφής της Χάγης το 1969.¹²

1.3 Το περιεχόμενο της Έκθεσης

Η τελική Έκθεση όπως προαναφέρθηκε υποβλήθηκε τον Οκτώβριο του 1970. Ήταν πλέον σαφές πως η δημιουργία μιας νομισματικής ένωσης συνεπαγόταν την πλήρη και αμετάκλητη μετατρεψιμότητα των νομισμάτων, την εξάλειψη των διακυμάνσεων στις συναλλαγματικές ισοτιμίες, τον αμετάκλητο καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών και την πλήρη απελευθέρωση στην κίνηση των κεφαλαίων. Παράλληλα προβλεπόταν η δημιουργία ενός κεντρικού τραπεζικού συστήματος το οποίο θα αναλάμβανε την αρμοδιότητα της εσωτερικής και εξωτερικής νομισματικής πολιτικής αλλά και τη διαχείριση των διεθνών νομισματικών αποθεμάτων.¹³ Βασικό σημείο της Έκθεσης είναι ότι οριζόταν η δημιουργία της ONE σε έναν συγκεκριμένο χρονικό ορίζοντα διάρκειας δέκα ετών (1971-1980). Την περίοδο αυτή θα πραγματοποιούταν η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων και ο σύντομος περιορισμός των διακυμάνσεων μεταξύ των ευρωπαϊκών κοινοτικών νομισμάτων έως ότου να επιτευχθεί ο οριστικός προσδιορισμός των σταθερών ισοτιμιών. Συγκεκριμένα για τις συναλλαγματικές ισοτιμίες πρέπει να αναφερθεί πως μέχρι εκείνη την περίοδο και πριν τη Διάσκεψη της

---

¹¹ Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 41

¹² Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 43

¹³ Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 42

Χάγης, οι συναλλαγματικές ισοτιμίες μπορούσαν να κυμαίνονται μέχρι και 1,5% υπό και άνω του δολαρίου. Η Έκθεση Werner στο κείμενο της έκανε μια νέα πρόταση για το θέμα αυτό με εισήγηση την μείωση του περιθωρίου διακύμανσης στο 1,2%. Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα την προετοιμασία για την υιοθέτηση αργότερα κοινού νομίσματος, κάτι το οποίο δεν θεωρούνταν αναγκαίο από όλα τα εμπλεκόμενα κράτη.¹⁴ Η Γαλλία συγκεκριμένα αντέδρασε έντονα κατά της Έκθεσης Werner, καθώς επιθυμούσε η συνεργασία στο οικονομικό και νομισματικό πεδίο να συντελεσθεί χωρίς τη δημιουργία νέων οργάνων και τη μεταβίβαση εξουσιών σε αυτά, διότι ήθελε να διατηρήσει τον έλεγχο του νομίσματός της το οποίο έπρεπε να παραμείνει στην υπηρεσία της εθνικής οικονομίας.

Η αρχική ιδέα λοιπόν κατάρτισης ενός σχεδίου υπό στάδια, πήρε σάρκα και οστά. Αναγκαία προϋπόθεση ήταν ο καθορισμός μιας σειράς από βασικούς στόχους αλλά και προσπάθεια ώστε να αποσαφηνιστούν οι όροι που θα πρέπει να πληρούνται για να επιτευχθεί η ONE. Κυρίαρχος στόχος παρέμενε η ύπαρξη μιας περιοχής όπου τα εμπορεύματα, οι υπηρεσίες και τα κεφάλαια θα κυκλοφορούσαν ελεύθερα, ενώ οι χρηματικές συναλλαγές που θα πραγματοποιούνται από τις επιχειρήσεις δεν θα έπρεπε να παρεμποδίζονται με οποιονδήποτε τρόπο.¹⁵

Αν και η Έκθεση παρουσίαζε σχέδιο σταδιακής υλοποίησης, επικεντρώθηκε στο πρώτο και στο τελευταίο στάδιο, αφήνοντας το ενδιάμεσο σε μεγάλο βαθμό ανοιχτό. Επίσης αν και οι αρχηγοί των κρατών και οι κυβερνήσεις όρισαν την ONE ως στόχο, δεν έδωσαν καμία εξήγηση για την ακριβή σημασία του όρου αυτού. Ορισμένοι μελετητές θεωρούν ότι η Έκθεση δεν υπεισέρχεται σε λεπτομέρειες αναφορικά με το θεσμικό πλαίσιο υλοποίησης της ONE. Πρέπει να επισημανθεί όμως ότι οι κρίσεις του 1960 και οι νομισματικές κρίσεις του 1968-1969 ήταν πρόσφατες και η Γερμανία ήταν η οικονομική δύναμη της Δυτικής Ευρώπης με έντονη πυγμή. Από τη άλλη η γαλλική κυβέρνηση δεν μπορούσε να αποδεχθεί εκχώρηση εθνικής κυριαρχίας με την δημιουργία κοινού νομίσματος. Επομένως κάτω από αυτές τις δυσχερείς συνθήκες οι διαφορές μεταξύ των δύο χωρών έμοιαζαν αγεφύρωτες. Επομένως η

---

¹⁴ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 92

¹⁵ DANESCU, Elena Rodica. *'The Werner Report', in a rereading of the Werner Report of 8 October 1970 in the light of the Pierre Werner family archives*. Sanem: CVCE, 2012, σελ. 2. Available at: www.cvce.eu.

μη λεπτομερής περιγραφή του θεσμικού πλαισίου δεν οφείλεται σε λάθος ή παράλειψη αλλά στην επίγνωση των πολιτικών δυσκολιών του όλου εγχειρήματος. Η Έκθεση Werner ορίζει ως Νομισματική Ένωση την περιοχή με ενιαίο νόμισμα και κοινή νομισματική πολιτική. Ο όρος αυτός εγκρίθηκε από το Συμβούλιο και αναφέρει ότι η κοινότητα θα σχημάτιζε μια ζώνη ενιαίου νομίσματος στα πλαίσια του διεθνούς συστήματος, η οποία θα χαρακτηρίζεται από την απόλυτη και αμετάκλητη μετατρεψιμότητα των νομισμάτων, την κατάργηση των περιθωρίων διακύμανσης των ισοτιμιών και το αμετάκλητο κλείδωμα τους. Οι παραπάνω προϋποθέσεις κρίνονται απαραίτητες για τη δημιουργία ενιαίου νομίσματος.¹⁶ Ο τελικός στόχος λοιπόν, δηλαδή η δημιουργία της ONE θα επιτυχανόταν σε τρία στάδια.

Πρώτο στάδιο

Το πρώτο στάδιο που αφορούσε τα έτη από το 1971-1973, ήταν και αυτό που αναλυόταν περισσότερο λεπτομερώς στην Έκθεση. Συγκεκριμένα το πρώτο στάδιο προέβλεπε τη λήψη μιας σειράς μέτρων που ως στόχο θα είχαν την περαιτέρω απελευθέρωση της κίνησης των κεφαλαίων εντός της Κοινότητας αλλά και τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής κεφαλαιαγοράς. Επίσης το πρώτο στάδιο καθόριζε την ενίσχυση των διαφόρων οργάνων οικονομικής πολιτικής και τη μείωση των περιθωρίων διακύμανσης των συναλλαγματικών ισοτιμιών των εθνικών νομισμάτων των κρατών μελών.¹⁷ Συγκεκριμένα προβλεπόταν εντατικοποίηση συντονισμού για μείωση των περιθωρίων διακύμανσης έναντι του δολαρίου των ΗΠΑ. Ανάλογα με τις περιστάσεις και την εξέλιξη των αποτελεσμάτων για την εναρμόνιση των οικονομικών πολιτικών θα μπορούσαν να ληφθούν και περαιτέρω μέτρα.¹⁸

Στο πρώτο στάδιο προτάθηκε από την επιτροπή η σύγκληση μιας Διακυβερνητικής Διάσκεψης όπου στόχος θα ήταν η τροποποίηση της Συνθήκης της Ρώμης ώστε να μεταβιβαστούν οι αρμοδιότητες και οι εξουσίες στην άσκηση οικονομικής και νομισματικής πολιτικής από τις κυβερνήσεις σε Εθνικό επίπεδο.¹⁹ Η πλευρά που όπως ήταν φυσικό αντέδρασε περισσότερο έντονα με τις παραπάνω προτάσεις ήταν η γαλλική, αφού η άποψη

¹⁶ Szasz, A. (1999), *The Road to European Monetary Union*, Macmillan Press, London, σελ. 31

¹⁷ Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 43

¹⁸ Szasz, A. (1999), *The Road to European Monetary Union*, Macmillan Press, London. 32

¹⁹ Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 44

της Έκθεσης ήταν ότι μια οικονομική ένωση συνεπαγόταν και πολιτική Ένωση, δηλαδή μια ομόσπονδη κοινότητα. Η Γαλλία ακόμα και από την περίοδο κυβερνήσεως του de Gaulle έβλεπε εχθρικά την ιδέα αυτή και υποστήριζε ότι σημασία αρχικά είχε το πρώτο στάδιο. Οι ενστάσεις αυτές διατυπώθηκαν στην Έκθεση της Επιτροπής όπου ουσιαστικά υποστηριζόταν η γαλλική πλευρά. Η Επιτροπή θεώρησε ότι δεν ήταν σκόπιμος ένας καταμερισμός εξουσιών και αντιπρότεινε τη δημιουργία ενός κέντρου λήψεως αποφάσεων σε Κοινοτικό επίπεδο. Επομένως, κινήθηκε και αρνητικά στην πρόταση της Έκθεσης για σύγκλιση ΔΚΔ πριν το τέλος του πρώτου σταδίου.²⁰

Δεύτερο στάδιο

Κατά τις δύο πρώτες φάσεις τα κράτη μέλη θα έπρεπε να συντονίσουν τις εσωτερικές οικονομικές πολιτικές τους στα πλαίσια ενός ευρωπαϊκού επιπέδου ώστε να μπορέσει να επιτευχθεί η σύγκλιση. Παράλληλα επικρατούσε η άποψη αλλά και η ελπίδα ότι ακόμη και πριν το τέλος του πρώτου σταδίου θα μπορούσε να έχει δημιουργηθεί ένα Ευρωπαϊκό Ταμείο Νομισματικής Συνεργασίας όπου θα λειτουργούσε ως προετοιμασία για την επίτευξη του τελικού κεντρικού τραπεζικού συστήματος. Η δεύτερη φάση λοιπόν προέβλεπε τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Ταμείου Νομισματικής Συνεργασίας (ΕΝΣ) το οποίο θα υπόκειται σε έλεγχο από την Επιτροπή των Διοικητών των Κεντρικών Τραπεζών και θα μπορεί να διαχειριστεί ένα προοδευτικά αυξανόμενο μέρος των συναλλαγματικών αποθεμάτων των κρατών μελών. Ακόμα, θα χορηγούσε βραχυπρόθεσμη βοήθεια στις οικονομικά ασθενέστερες χώρες που θα είχαν ελλειμματικό ισοζύγιο πληρωμών. Επίσης σημαντική αρμοδιότητα του Ταμείου θα ήταν η προετοιμασία για τη λειτουργία της Κεντρικής Τράπεζας στο τελευταίο στάδιο της μεταβατικής περιόδου.²¹ Η εκχώρηση εξουσίας σε αυτήν την περίπτωση δημιουργούσε αίσθημα ασφάλειας.

---

²⁰ Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 44

²¹ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 92

Τρίτο στάδιο

Στο τελευταίο στάδιο η Έκθεση Werner προέβλεπε την υιοθέτηση κοινών θέσεων στις νομισματικές σχέσεις με τρίτες χώρες αλλά και διεθνείς οργανισμούς.²² Επιδιωκόμενος στόχος ήταν οι συναλλαγματικές ισοτιμίες να κλειδώσουν σε μια οριστική και αμετάκλητη ισοτιμία. Επίσης στόχος ήταν η σταδιακή εισαγωγή του ευρώ ως ενιαίου νομίσματος των κρατών μελών και υλοποίηση μίας κοινής νομισματικής πολιτικής υπό την ευθύνη της ΕΚΤ. Η μετάβαση στο τρίτο στάδιο εξαρτάται από την επίτευξη υψηλού βαθμού σταθερής σύγκλισης, η οποία μετράται από ορισμένα κριτήρια που καθορίζονται στις Συνθήκες. Κατά τη διάρκεια του σταδίου αυτού, οι προαναφερθέντες δημοσιονομικοί κανόνες καθίστανται υποχρεωτικοί και το κράτος μέλος που δεν συμμορφώνεται ενδέχεται να υποστεί κυρώσεις. Η νομισματική πολιτική ενοποιείται και ανατίθεται στο Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ), το οποίο απαρτίζεται από τις εθνικές κεντρικές τράπεζες και την ΕΚΤ, η οποία διαδέχεται το ΕΝΙ. Το συγκεκριμένο στάδιο του σχεδίου Werner υλοποιήθηκε 30 χρόνια αργότερα.

1.4 Η έννοια της οικονομικής και πολιτικής Ένωσης σύμφωνα με το σχέδιο

Η επιτροπή Werner έκανε ένα μεγάλο βήμα πέρα από την εναρμόνιση των οικονομικών πολιτικών, δίνοντας έναν ορισμό της οικονομικής Ένωσης που συνεπαγόταν ένα μεγάλο βαθμό συγκεντρωτισμού. Σύμφωνα με την έκθεση Werner, οι απαιτούμενες αποφάσεις για οικονομική πολιτική θα έπρεπε να λαμβάνονται σε κοινοτικό επίπεδο και οι εξουσίες να ανατίθενται από τα θεσμικά όργανα της Κοινότητας. Επίσης η ανάπτυξη της νομισματικής συνεργασίας θα πρέπει να βασίζεται στην εναρμόνιση των οικονομικών πολιτικών. Για τη δημοσιονομική πολιτική αναφέρεται ότι τα περιθώρια μέσω των στοιχείων των δημοσίων προϋπολογισμών, θα πρέπει να βρίσκονται σε συγκεκριμένη μεταβολή και επίσης να καθορίζονται σε κοινοτικό επίπεδο. Βάσει αυτών, συνιστάται η ανάγκη για θέσπιση ενός

---

²² Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 92

μέτρου λήψης αποφάσεων για οικονομική πολιτική για κοινοτικό σύστημα κεντρικών τραπεζών.²³

Η οικονομική και νομισματική ένωση συνεπάγονται οπωσδήποτε την υιοθέτηση κοινού νομίσματος. Βασική προϋπόθεση που προβλεπόταν από τη δημιουργία της Ένωσης ήταν η δημιουργία κεφαλαιαγοράς σε ευρωπαϊκό επίπεδο αλλά και σε επαρκή βαθμό φορολογικής εναρμόνισης.²⁴

Θα έπρεπε λοιπόν να υπάρχει κάποια μεταβίβαση στη λήψη αποφάσεων για οικονομική πολιτική από εθνικό σε κοινοτικό επίπεδο και ιδιαίτερα σε θέματα προϋπολογισμού και συγκεντρωτισμού στον τομέα της νομισματικής πολιτικής. Παράλληλα οι δύο πλευρές του βιομηχανικού κλάδου ήταν σημαντικό να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο στην ίδρυση της οικονομικής και νομισματικής Ένωσης. Η ύπαρξη ενός κοινοτικού οργάνου που να απαρτίζεται από εκπροσώπους και υπεύθυνους για την διαμόρφωση της οικονομικής πολιτικής της κοινότητας ήταν ένα θέμα το οποίο αν και ήταν σημαντικό, θίχτηκε ελαφρώς κατά την συζήτηση του σχεδίου Werner.²⁵

Η οικονομική και νομισματική Ένωση συνεπάγεται αφενός ένα ενιαίο νόμισμα και μια κοινή και νομισματική πολιτική και αφετέρου μια οικονομική πολιτική. Οι κοινοτικές λύσεις θα πρέπει να υπόκεινται για έλεγχο από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Οι δημοσιονομικές πολιτικές αφορούν την καρδιά της εθνικής κυριαρχίας. Αυτό συνεπάγεται ότι η ONE ήταν ένα βήμα προς την κατεύθυνση μιας πολιτικής Ένωσης. Αυτές οι μεταβιβάσεις αντιπροσωπεύουν μια διαδικασία θεμελιώδους πολιτικής σημασίας που συνεπάγεται την σταδιακή ανάπτυξη της πολιτικής συνεργασίας.²⁶

---

²³ Szasz, A. (1999), *The Road to European Monetary Union*, Macmillan Press, London, σελ.33

²⁴ DANESCU, Elena Rodica. ‘*The Werner Report*’, in *a rereading of the Werner Report of 8 October 1970 in the light of the Pierre Werner family archives*. Sanem: CVCE, 2012, σελ. 3 Available at: www.cvce.eu.

²⁵ DANESCU, Elena Rodica. ‘*The Werner Report*’, in *a rereading of the Werner Report of 8 October 1970 in the light of the Pierre Werner family archives*. Sanem: CVCE, 2012, σελ 4. Available at: www.cvce.eu.

²⁶ Szasz, A. (1999), *The Road to European Monetary Union*, Macmillan Press, London. Σελ 34

1.5 Η αντιμετώπιση του σχεδίου Werner

Όπως προαναφέρθηκε η Γαλλία αντέδρασε έντονα κατά της Έκθεσης Werner καθώς επιθυμούσε μεν τη συνεργασία σε οικονομικό και νομισματικό επίπεδο, αλλά χωρίς τη δημιουργία νέων οργάνων και την επακόλουθη φυσικά μεταβίβαση εξουσιών σε αυτά τα όργανα. Η επιλογή της αυτή ήταν αναμενόμενη καθώς ήταν γνωστό ότι επιθυμούσε να διατηρήσει τον έλεγχο επί του εθνικού της νομίσματος, το οποίο σύμφωνα με την ιδεολογία της, έπρεπε να παραμείνει στην υπηρεσία της εθνικής οικονομίας. Άποψη της ήταν ότι μπορούσε να προχωρήσει μόνο στο πρώτο στάδιο της οικονομικής Ένωσης και αυτό διότι συναινούσε στην διαχείριση ορισμένων συναλλαγματικών ρυθμίσεων αλλά σε καμία περίπτωση στην άμεση θεσμική εμπέδωση του συστήματος που θα έπρεπε να συμβεί στα επόμενα στάδια υλοποίησης του εγχειρήματος της οικονομικής Ένωσης στο μέλλον.²⁷

Παρόλα αυτά η Έκθεση Werner αποδυναμώθηκε ακόμα περισσότερο από το Συμβούλιο των Υπουργών, το οποίο συνήλθε για να εξετάσει της προτάσεις της στις 8 και 9 Φεβρουαρίου το 1971. Οι έντονες αντιδράσεις στο εσωτερικό της Γαλλίας ώθησαν την κυβέρνηση να προσπαθήσει και να καταφέρει να απαλείψει τις αναφορές της Έκθεσης στο κρίσιμο ζήτημα των θεσμικών μεταρρυθμίσεων. Παράλληλα υπήρξαν έντονες διαφωνίες μεταξύ της γαλλικής και γερμανικής πλευράς. Το Συμβούλιο λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη αυτές τις αντιπαραθέσεις και ενώ αρχικά είχε υποστηρίξει την πολιτική δέσμευση της Χάγης για υλοποίηση της ΟΝΕ έως το 1980, στη συνέχεια συμφώνησε μόνο για το πρώτο στάδιο δηλαδή από το 1971 έως το 1973. Από την άλλη η Γερμανική πλευρά θέλοντας να αποφύγει την ανάληψη οικονομικών δεσμεύσεων χωρίς να έχει διασφαλιστεί μια σταθερή και σίγουρη πορεία προς την ΟΝΕ, επέμενε ότι στο τελικό κείμενο της Ένωσης θα έπρεπε οπωσδήποτε να υπάρχει μια ρήτρα ασφαλείας η οποία θα διασφάλιζε ότι οι μειώσεις περιθωρίων διακύμανσης των κοινοτικών νομισμάτων θα έπαυαν να ισχύουν το 1975, εάν έως τότε δεν είχε επιτευχθεί συμφωνία για τα μέτρα συντονισμού των οικονομικών πολιτικών που προέβλεπε το δεύτερο στάδιο.²⁸

---

²⁷ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 93

²⁸ Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 45

Μια σημαντική διαφορά μεταξύ των προτάσεων της Έκθεσης Werner και της Επιτροπής αφορούσε την ανεξαρτησία της Κεντρικής Τράπεζας. Οι απόψεις της Επιτροπής συνέκλιναν με αυτές της γαλλικής κυβέρνησης, η οποία επιθυμούσε οι δικαιοδοσίες της να βρίσκονται εντός του πλαισίου των γενικών κατευθυντήριων οδηγιών του Συμβουλίου σε θέματα οικονομικής και νομισματικής πολιτικής και μέσα στα όρια των Κεντρικών Τραπεζών. Η Έκθεση Werner από την άλλη έτεινε προς τις γερμανικές απόψεις που υποστήριζαν ότι το Κοινοτικό Σύστημα για τις Κεντρικές Τράπεζες θα έπρεπε να είναι ανεξάρτητο απέναντι στις πολιτικές αρχές που απολάμβανε η γερμανική Κεντρική Τράπεζα. Παράλληλα οι διαβουλεύσεις στο πλαίσιο της Έκθεσης Werner διεξάγονταν μέσα σε ένα κλίμα αυξανόμενης έντασης στα διεθνή οικονομικά δρώμενα καθώς αρχικά η Βόνη και στη συνέχεια η Χάγη αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την ισοτιμία δολαρίου μάρκου, προκαλώντας αντιδράσεις στο Παρίσι για την μονομερή ανατίμηση των δύο παραπάνω εθνικών νομισμάτων.²⁹

Παρόλα αυτά το Συμβούλιο με απόφασή του στις 21 Μαρτίου του 1971, έθεσε ως στόχο τη δημιουργία της ΟΝΕ εντός της ερχόμενης δεκαετίας, με τη βασική διαφορά ότι προσδιόρισε μόνο τα μέτρα που θα λαμβάνονταν κατά την περίοδο 1971-1974 δηλαδή ουσιαστικά την πρώτο στάδιο του Σχεδίου Werner. Το σημαντικότερο μέτρο από αυτά ήταν η δέσμευση των κρατών μελών από την αρχή της πρώτης φάσης, να μπορούν να επεμβαίνουν προκειμένου να μπορούν να διασφαλίσουν ότι η διακύμανση μεταξύ των εθνικών τους νομισμάτων θα ήταν μικρότερη από το όριο διακύμανσης έναντι του αμερικανικού δολαρίου που επέτρεπε το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.³⁰

Όταν οι αρχηγοί των κρατών και των κυβερνήσεων ανακοίνωσαν ότι ήταν θετικά προδιατεθειμένοι απέναντι στο εγχείρημα της δημιουργίας της ΟΝΕ, αυτό δε σημαίνει ότι είχαν και ακριβή ιδέα για το τι ακριβώς θα έπρεπε να καθιερωθεί. Ακόμα και αν κάποιος από αυτούς είχαν κάποια συγκεκριμένα σχέδια αυτό δεν σημαίνει ότι και όλοι συμφωνούσαν ομόφωνα. Παράλληλα υπήρξαν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στις προτάσεις της Έκθεσης

---

²⁹ Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 48

³⁰ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 93

και στο ψήφισμα του Συμβουλίου.³¹ Θα μπορούσαν να αναφερθούν τρεις θεμελιώδεις διαφωνίες που αφορούσαν βασικά ζητήματα, όπως το ποια προτεραιότητα έπρεπε να δοθεί ως προς την σταθερότητα των τιμών. Ένα άλλο ζήτημα αποτελούσε το δίλλημα ανάμεσα στις υπερεθνικές ή τις διακυβερνητικές ρυθμίσεις. Σε αυτό το θέμα έπρεπε να αντιμετωπιστεί και η σθεναρή αντίδραση και διαφωνία της γαλλικής πλευράς. Επίσης σημαντικό ζήτημα ήταν και οι αντιπαραθέσεις και διαφορετικές απόψεις ανάμεσα στις ομάδες των οικονομολόγων και των μονεταριστών.

Η Έκθεση παρά τις προσπάθειες για καθορισμό της θεσμικής δομής της ONE και του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών, ήταν ασαφής σχετικά με τη θεσμική συγκρότηση της κεντρικής νομισματικής αρχής και της σχέσης της με τις πολιτικές εξουσίες.³²

Ουσιαστικά και το Συμβούλιο με την απόφαση της 21^{ης} Μαρτίου, υπέσκαπτε την Έκθεση Werner αφού έλαβε σοβαρά υπόψη τις αντιδράσεις της Γαλλίας, προσδιορίζοντας μέτρα που αφορούσαν μόνο το πρώτο στάδιο.

Η Έκθεση Werner αδιαμφισβήτητα αποτέλεσε τον οδικό χάρτη του εγχειρήματος για οικονομική και νομισματική ολοκλήρωση. Σκοπός της ήταν να υποδείξει τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσαμε να φτάσουμε στον στόχο που δεν είναι άλλος από τη δημιουργία της ONE. Ήταν όμως μια πρωτοβουλία η οποία λόγω των σημαντικών εμποδίων και αντιδράσεων που συνάντησε, δεν εφαρμόστηκε ποτέ πλήρως. Η ουσιαστική απόρριψη της Έκθεσης Werner υποδήλωνε ξεκάθαρα την έλλειψη συλλογικής πολιτικής βούλησης για ένα ποιοτικό άλμα προς τη νομισματική ενοποίηση.³³ Οι εξελίξεις που ακολούθησαν τις χρονιές 1970-1972 με βασικό ορόσημο την κατάρρευση του συστήματος του Bretton Woods και κυρίως η αδυναμία όχι μόνο για υλοποίηση της Έκθεσης Werner αλλά και υιοθέτησης μιας συντονισμένης στάσης της ομάδας των Έξι στις παραπάνω νομισματικές αναταραχές, δεν άφησαν και μεγάλα περιθώρια για αισιοδοξία.

---

³¹ Szasz, A. (1999), *The Road to European Monetary Union*, Macmillan Press, London. Σελ 34

³² Gros, D. and Thygesen, N. (1998), *European Monetary Integration: From the European Monetary System to European Monetary Union*, Prentice Hall, New York.

³³ Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 49

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

2.1 Το νομισματικό φίδι

Την επαύριο της Έκθεσης ακολούθησαν διεθνείς συγκυρίες που διαμόρφωσαν σημαντικά το διεθνές περιβάλλον. Η κρίση του δολαρίου τον Αύγουστο του 1971, γεγονός που εξελίχθηκε σε μια μεγάλης σημασίας και επιρροής διεθνή συγκυρία, έδωσε τέλος στη μετατρεψιμότητα του δολαρίου σε χρυσό. Η συγκεκριμένη απόφαση πάρθηκε από τον Πρόεδρο Νίξον και είχε ως αποτέλεσμα τον κλυδωνισμό αλλά και την τελική κατάρρευση του συστήματος του Bretton Woods το 1971. Ουσιαστικά το Συμβούλιο είχε θέσει ξεκάθαρα ως στόχο τη δημιουργία της ΟΝΕ εντός της ερχόμενης δεκαετίας προσδιορίζοντας όμως μόνο τα μέτρα που περιελάμβαναν την πρώτη φάση (1971-1974). Το κυριότερο αυτών ήταν η δέσμευση των κρατών μελών από την αρχή της πρώτης φάσης και σε πειραματική βάση να επεμβαίνουν προκειμένου να διασφαλίσουν ότι η διακύμανση μεταξύ των νομισμάτων τους θα ήταν μικρότερη από το όριο διακύμανσης έναντι του δολαρίου που επέτρεπε το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Η εκδήλωση της διεθνούς νομισματικής κρίσης όμως οδήγησε σε μια νέα πορεία.³⁴ Τα κράτη που συμμετείχαν ως τότε στο σύστημα συμφώνησαν σε μια νέα συμφωνία τον Δεκέμβριο του 1971 γνωστή ως Smithsonian Agreement. Η συμφωνία αυτή είχε ως βασικό στοιχείο τον αναπροσδιορισμό του ποσοστού διακύμανσης έναντι του δολαρίου στο 2,25% αλλά μεταξύ των εθνικών νομισμάτων στο 4,50%. Ουσιαστικά επέτρεπε τη διακύμανση των νομισμάτων σε ποσοστό 2,25% του δολαρίου, δημιουργώντας μια ζώνη διακύμανσης συνολικού εύρους 4,5% για τα ευρωπαϊκά νομίσματα.

---

³⁴ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 93

Τον Απρίλιο του 1971 όμως το Συμβούλιο αποφάσισε τη δημιουργία του νομισματικού φιδιού. Επειδή το υψηλό ποσοστό που είχε συμφωνηθεί θεωρήθηκε ότι θα προκαλούσε προβλήματα στη λειτουργία του ενδοευρωπαϊκού εμπορίου και συγχρόνως θα ευνοούσε τη χρήση του δολαρίου ως νομίσματος διεθνών συναλλαγών, υπήρξε η ανάγκη για προσδιορισμό στενότερων ορίων ενδοκοινοτικών συναλλαγματικών διακυμάνσεων με μικρότερο εύρος.³⁵ Η απόφαση αυτή είχε ως στόχο την προσπάθεια για διατήρηση σχετικά σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών. Τα κράτη μέλη της κοινότητας καθόριζαν στενότερα όρια διακύμανσης σε σχέση με το Bretton Woods (ενδοκοινοτικές ισοτιμίες) και την Smithsonian Agreement, δηλαδή σε ποσοστό 2,25% μεταξύ τους. Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα, σε περίπτωση που υπήρχε κίνδυνος να ξεπεραστεί το ποσοστό του 2,25%, την επέμβαση των ΚΤΕ για αγορά ή την πώληση του νομίσματος. Δηλαδή την υποτίμηση ή την ανατίμηση του νομίσματος αντίστοιχα. Στις 24 Απριλίου συνεπώς τα έξι κράτη μέλη της ΕΟΚ αποφάσισαν ότι η διακύμανση των συναλλαγματικών ισοτιμιών μεταξύ των νομισμάτων τους δεν θα πρέπει να υπερβαίνει το 2,25%. Το σύστημα αυτό έμεινε γνωστό και ως νομισματικό φίδι μέσα στη σήραγγα.³⁶ Η στενή ζώνη πραγματοποίησης των συναλλαγματικών ισοτιμιών των κρατών μελών αποτελούσε το σώμα του φιδιού το οποίο κινείτο οφιοειδώς γύρω από το δολάριο σε μια ευρύτερη ζώνη εύρους 4,5 % που συγκροτούσε τη σήραγγα. Το σύστημα ακολούθησαν τα έξι ιδρυτικά μέλη της κοινότητας και αργότερα προσχώρησαν σε αυτό και η Βρετανία, η Ιρλανδία, η Δανία, η Νορβηγία και η Σουηδία.³⁷

Παρόλα αυτά, το νομισματικό φίδι απέτυχε διότι η παγκόσμια οικονομία ήταν σε κρίση. Τα γεγονότα που συνετέλεσαν σε αυτό ήταν καθοριστικά. Η Βρετανία αποσύρθηκε λόγω των προβλημάτων που αντιμετώπιζε η οικονομία της. Την ακολούθησαν και η Ιρλανδία αλλά και η Δανία και η Ιταλία. Η κρίση του δολαρίου συνεχιζόταν και η Γερμανία παρενέβαινε στις αγορές συναλλάγματος ενώ όλες οι υπόλοιπες χώρες επέβαλαν ελέγχους προκειμένου να

---

³⁵ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 94

³⁶ Europa, *Το χρονικό της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης*, [online] Διαθέσιμο στη δ/ση:http://europa.eu/abc/12lessons/key_dates_el.htm [Πρόσβαση 15 Μαΐου 2016].

³⁷ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 94

κρατήσουν τα νομίσματά τους μέσα στο φίδι αλλά και να τα διατηρήσουν στη σήραγγα.³⁸ Το 1973 η πετρελαϊκή κρίση είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση της τιμής του πετρελαίου από τα κράτη. Η δραματική αυτή αύξηση βύθισε τις ευρωπαϊκές οικονομίες σε βαθιά ύφεση από την οποία χρειάστηκαν τουλάχιστον μια δεκαετία για να ανακάμψουν. Το διάστημα αυτό χαρακτηρίστηκε από δραματική αύξηση του πληθωρισμού, από μεγάλη πτώση των ρυθμών ανάπτυξης, μεγάλα ελλείμματα στα ισοζύγια πληρωμών και μια ραγδαία αύξηση της ανεργίας. Η κρίση του 1973-1974 είχε ως αποτέλεσμα την απόκλιση μεταξύ των οικονομιών των κρατών μελών της ΕΟΚ.³⁹ Ενώ λοιπόν η πρώτη διεύρυνση του 1973 αδιαμφισβήτητα ενίσχυσε την οικονομική και πολιτική πολυφωνία στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, οι παραπάνω μείζονος σημασίας πολιτικές εξελίξεις διαμόρφωναν αρνητικά το διεθνές οικονομικό περιβάλλον. Οι πετρελαϊκές κρίσεις αλλά και η κατάρρευση της μεταπολεμικής διεθνούς τάξης πραγμάτων, άλλαξαν τα βασικά δεδομένα των Ευρωπαϊκών Οικονομιών ασκώντας συγχρόνως έντονες πιέσεις στην εσωτερική τους πολιτική συναίνεση και συνοχή. Το αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν η επιβράδυνση των ρυθμών ανάπτυξης, ο υψηλότερος πληθωρισμός αλλά και η αύξηση της ανεργίας. Επιπλέον σημειώθηκαν πολιτικές ανακατατάξεις και μεγαλύτερη οικονομική απόκλιση. Η δεκαετία του 1980 κατά ένα μεγάλο μέρος της, χαρακτηρίστηκε από ατέρμονες και συχνά έντονες διαφωνίες και συζητήσεις όσο αφορά στην κατανομή μικρών χρηματικών ποσών του κοινοτικού προϋπολογισμού.⁴⁰ Το 1973 επίσης το αμερικανικό δολάριο υποτιμήθηκε κατά 10 %. Το γεγονός αυτό που σήμανε και την κατάλυση του συστήματος του Bretton Woods, ώθησε τα κράτη μέλη στο να διατηρούν μεταξύ τους περιορισμένα περιθώρια διακύμανσης και να αφήσουν τα νομίσματά τους να κυμαίνονται ελεύθερα έναντι του δολαρίου και των νομισμάτων των άλλων χωρών με αποτέλεσμα το φίδι να βγει από τη σήραγγα. Έτσι τα μέλη της κοινότητας άρχισαν να αποσύρονται σταδιακά από το νομισματικό φίδι προκειμένου να διατηρήσουν την ανταγωνιστικότητά τους. Τον Ιανουάριο του 1974 η Γαλλία απέσυρε προσωρινά το φράγκο από το φίδι όπως αντίστοιχα είχαν πράξει και η Βρετανία και η Ιταλία. Οριστικά το απέσυρε τον Μάρτιο του 1976 και ακολούθησαν η Σουηδία και η Νορβηγία.⁴¹ Η αδυναμία συνεπώς

---

³⁸ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 94

³⁹ Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 50

⁴⁰ Τσούκαλης, Α. (2004), *Ποια Ευρώπη;*, Εκδόσεις Ποταμός, Αθήνα. Σελ 46

⁴¹ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 95

να διατηρηθεί το φίδι εντός του τούνελ είχε ως αποτέλεσμα την εγκατάλειψή του από τις χώρες που συμμετείχαν, διαδοχικά κυρίως από εκείνες που είχαν πληγεί περισσότερο από την οικονομική κρίση.⁴² Αυτό το γεγονός ως επακόλουθο είχε τη συρρίκνωση του φιδιού στη ζώνη του νομίσματος του μάρκου μεταξύ των χωρών της Γερμανίας, της Ολλανδίας, της Δανίας, του Βελγίου και του Λουξεμβούργου, των χωρών δηλαδή που αποτελούσαν την άμεση περιφέρεια της Γερμανίας. Το φίδι αντικαταστάθηκε τον Μάρτιο του 1979 από το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα, καθώς η αδυναμία του να προαγάγει νομισματική σταθερότητα στην ΕΚ γινόταν εμφανέστερη όσο περνούσε ο χρόνος.⁴³ Ο στόχος αυτής της νέας ενέργειας ήταν η δημιουργία μιας ζώνης με σχετικά σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες και η συνεργασία των κρατών μελών της κοινότητας σε μια κοινή νομισματική πολιτική.

2.2 Η δημιουργία του ΕΝΣ

Προς τα τέλη της δεκαετίας του 1970 αναλήφθηκαν από τα κράτη μέλη διάφορες πρωτοβουλίες για τη σύγκλιση των οικονομικών και δημοσιονομικών πολιτικών. Για να λυθεί το πρόβλημα της νομισματικής αστάθειας και των αρνητικών συνεπειών της για την ΚΓΠ και για τη συνοχή μεταξύ των κρατών μελών, τα Ευρωπαϊκά Συμβούλια της Βρέμης και των Βρυξελλών το 1978 αποφάσισαν τη σύσταση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος (ΕΝΣ). Το ΕΝΣ βασίστηκε στην εθελοντική και διαφοροποιημένη συμμετοχή (το Ηνωμένο Βασίλειο ωστόσο αποφάσισε να μη συμμετάσχει στον συναλλαγματικό μηχανισμό) και στηρίχθηκε στην ύπαρξη μιας κοινής λογιστικής μονάδας, της ευρωπαϊκής νομισματικής μονάδας (ECU).⁴⁴ Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έτσι τον Ιούλιο του 1978, προετοίμασε το έδαφος για τη θέσπιση ενός βελτιωμένου νομισματικού συστήματος εκδίδοντας το Δεκέμβριο 1978, έναν κανονισμό σχετικά με το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα. Ενώ σε διεθνές

---

⁴² Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 51

⁴³ Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 51

⁴⁴ Petr Novak, (2015), *Οι εξελίξεις μέχρι την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη*, [online] Διαθέσιμο στη

δ/ση:[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/010102/04A_FT\(2013\)010102_EL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/010102/04A_FT(2013)010102_EL.pdf) [Πρόσβαση 12 Μαΐου 2016].

επίπεδο, από το 1971, οι νομισματικές αρχές μιας χώρας δεν ήταν πλέον αναγκασμένες να επεμβαίνουν για να επηρεάσουν την ισοτιμία του νομίσματός τους, ο μηχανισμός του ΕΝΣ εισήγαγε για τα συμμετέχοντα νομίσματα την υποχρέωση να περιορίζουν τις μεταξύ τους διακυμάνσεις μέσα σε ορισμένα περιθώρια.

Στην αρχική του φάση το ΕΝΣ ήταν, στην πραγματικότητα, ένα βελτιωμένο νομισματικό φίδι, πιο ευέλικτο και πιο αλληλέγγυο. Η μέγιστη ανεκτή απόσταση μεταξύ δύο νομισμάτων του συστήματος ήταν πάντα 2,25%, όπως ήταν και στο φίδι (6% για ορισμένα ασθενή νομίσματα), αλλά οι συναλλαγματικές διακυμάνσεις ενός νομίσματος δεν υπολογίζονταν πλέον, όπως μέσα στο φίδι, σχετικά με τα άλλα νομίσματα του συστήματος, αλλά σχετικά με την Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα η οποία ονομάστηκε ECU, από τα αρχικά του European Currency Unit, τα οποία θύμιζαν το γαλλικό χρυσό νόμισμα που κυκλοφορούσε επί πολλούς αιώνες. Το ECU αποτελείτο από ένα συνδυασμό η «καλάθι» των διαφόρων νομισμάτων που το συνιστούσαν, του οποίου η αρχική σύνθεση είχε καθοριστεί βάσει αντικειμενικών κριτηρίων σχετικών με την οικονομική βαρύτητα κάθε κράτους μέλους, ιδίως του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος, του ενδοκοινοτικού εμπορίου και των μερίδων συμμετοχής στον μηχανισμό βραχυπρόθεσμης νομισματικής συνδρομής. Έτσι χρησιμοποιείτο σαν κοινός παρονομαστής για τον υπολογισμό των συναλλαγματικών τιμών των κοινοτικών νομισμάτων, ως βάση για τον υπολογισμό του δείκτη απόκλισης μεταξύ των κοινοτικών νομισμάτων, ως παρονομαστής για τις πράξεις παρέμβασης και ως μέσο διακανονισμού των πιστωτικών ή χρεωστικών υπολοίπων μεταξύ των κεντρικών τραπεζών.⁴⁵

Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα αποσκοπούσε στη δημιουργία μιας ζώνης που θα καθιέρωνε μια νομισματική σταθερότητα στην Ευρώπη αλλά και στην ενίσχυση της συνεργασίας των κοινοτικών χωρών στο πεδίο της νομισματικής πολιτικής. Άρχισε να λειτουργεί τον Μάρτιο του 1979 και η πρωτοβουλία για την δημιουργία του ήταν βρετανικής καταγωγής και ανήκε στον πρόεδρο της Επιτροπής Roy Jenkins. Η πρώτη εισήγηση έγινε το 1979 από τον ίδιο και βρήκε ένθερμους υποστηρικτές της τον τότε καγκελάριο της Γερμανίας Helmut Schmidt και τον Γάλλο πρόεδρο Valery Giscard d' Estaing. Οι παραπάνω

---

⁴⁵ Europedia, *Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα*, [online] Διαθέσιμο στη δ/ση: http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/3/7/2/2/index.tkl?lang=gr&all=1 [Πρόσβαση 4 Μαΐου 2016].

συμφώνησαν στη Σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Βρέμης τον Ιούνιο 1978 να υλοποιήσουν την ιδέα της δημιουργίας του ΕΝΣ. Η απόφαση πάρθηκε στα τέλη του 1978 από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών.⁴⁶ Εκεί καθορίστηκαν τα βασικότερα χαρακτηριστικά του ΕΝΣ. Το εγχείρημα αυτό δεν έθιγε το ευαίσθητο ζήτημα της εθνικής κυριαρχίας και αυτό αποτελούσε έναν σημαντικό παράγοντα για την προώθησή του. Στο ΕΝΣ δεν υπήρχε καμία αναφορά στο στον παραλληλισμό μεταξύ οικονομικής και νομισματικής ολοκλήρωσης, ούτε και στη μεταβίβαση αρμοδιοτήτων σε κοινοτικό επίπεδο δηλαδή στη δημιουργία ενός κοινοτικού κέντρου αποφάσεων όπως είχε αναφερθεί στο σχέδιο Werner.⁴⁷

Η υιοθέτηση του ΕΝΣ παράλληλα συνέπεσε με τη δεύτερη πετρελαϊκή κρίση το 1979. Αυτή επέτεινε τις ασύμμετρες διαταραχές στις οικονομίες των Εννέα οι οποίες είχαν εκδηλωθεί από την πρώτη πετρελαϊκή κρίση το 1973. Τα τέσσερα πρώτα χρόνια του ΕΝΣ (1979-1983) σημειώθηκαν επτά συναλλαγματικές αναπροσαρμογές (realignments).⁴⁸

Στην αρχή, υπήρξαν πολλές επανευθυγραμμίσεις νομισμάτων μέσα στο ευρωπαϊκό νομισματικό σύστημα. Αλλά μέχρι την ώρα των διαπραγματεύσεων για τη Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1990-91, είχε αποδείξει τη σημασία του πλαισίου συλλογικής πειθαρχίας στο νομισματικό πεδίο. Επέβαλλε στα κράτη που ήταν μέλη του να σέβονται μια σαφή πειθαρχία ως προς τις συναλλαγματικές ισοτιμίες και έτσι συνέβαλε στην καταπολέμηση του πληθωρισμού. Ιδιαίτερα όσο αφορά την αρνητική εικόνα που είχε σημειωθεί κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 που στιγματίστηκε από τις κρίσεις, η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος αποδείχθηκε ως ένα φωτεινό σημείο.⁴⁹ Όμως, κατά τα τελευταία χρόνια, το ΕΝΣ είχε μετατραπεί σε πραγματική ζώνη μάρκου, μέσα στην οποία η πειθαρχία επιβαλλόταν από τη γερμανική κεντρική τράπεζα, την περίφημη Bundesbank. Αυτή η πειθαρχία έδινε καλά αποτελέσματα μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '80. Από το 1990, όμως, δύο σημαντικά φαινόμενα άρχισαν να κλονίζουν την πειθαρχία μέσα στο ΕΝΣ. Αρχικά η πλήρης απελευθέρωση των κινήσεων κεφαλαίων μέσα στην Κοινότητα, η οποία ενίσχυσε τις κερδοσκοπικές δυνατότητες των χρηματοδοτικών ενδιάμεσων και στη συνέχεια

---

⁴⁶ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 96

⁴⁷ Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 52

⁴⁸ Τσακαλογιάννης, Π. (1996), *Η Πολιτική Διάσταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Παπαζήσης, Αθήνα. Σελ 57

⁴⁹ Τσούκαλης, Λ. (2004), *Ποια Ευρώπη;*, Εκδόσεις Ποταμός, Αθήνα. Σελ 46

η χρηματοδότηση της γερμανικής ενοποίησης, η οποία επιβάρυνε τον γερμανικό προϋπολογισμό. Όμως, στην πραγματικότητα κανένα σύστημα νομισματικής συνεργασίας δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει σωστά, όταν το κράτος που εκδίδει το νόμισμα αναφοράς, δεν μπορεί να εγγυηθεί τη σταθερότητά του. Όπως οι πληθωριστικές πιέσεις των ΗΠΑ είχαν ουσιαστικά αποτελειώσει το σύστημα του Bretton Woods, τα υψηλά γερμανικά επιτόκια οδήγησαν στη διατάραξη της λειτουργίας του ΕΝΣ. Το μάθημα που δίδαξε το ΕΝΣ ήταν ότι η νομισματική οργάνωση ήταν χρήσιμη, αλλά χρειαζόταν καλύτερους μηχανισμούς. Αυτοί σκιαγραφήθηκαν αργότερα στη Συνθήκη του Μάαστριχτ.⁵⁰

2.3 Τα χαρακτηριστικά του ΕΝΣ

Πρώτο χαρακτηριστικό αποτέλεσε ο Μηχανισμός Συναλλαγματικών Ισοτιμιών, σύμφωνα με τον οποίο τα κράτη είχαν την υποχρέωση να διατηρούν τα νομίσματά τους εντός των περιθωρίων διακύμανσης του ποσοστού του 2,25% αλλά και 6% για ορισμένα ασθενή νομίσματα όπως στην περίπτωση της ιταλικής λιρέτας. Κάθε νόμισμα που άνηκε στο ΕΝΣ είχε μια κεντρική ισοτιμία έναντι της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Μονάδας (European Currency Unit-ECU) και μπορούσε να κυμαίνεται κατά 2,25% εκατέρωθεν αυτής. Σε περίπτωση που υπερέβαινε τα παραπάνω όρια θα έπρεπε να επανέλθει άμεσα εντός αυτών των διακυμάνσεων. Σε αντίθετη περίπτωση έπρεπε να εγκαταλείψει το ΕΝΣ.⁵¹

Δεύτερο θεμελιώδες χαρακτηριστικό του ΕΝΣ αποτέλεσε η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Μονάδας η οποία ήταν ο σταθμισμένος αριθμητικός μέσος όρος ή ένα καλάθι νομισμάτων των κρατών μελών της κοινότητας. Η αρχική σύνθεση προσδιορίστηκε βάσει αντικειμενικών κριτηρίων αναφερομένων στην οικονομική ισχύ κάθε κράτους μέλους, κυρίως στη συμμετοχή του στο κοινοτικό ΑΕΠ, στο ενδοκοινοτικό εμπόριο και στον μηχανισμό βραχυπρόθεσμης νομισματικής στήριξης. Στο καλάθι που διαμορφώθηκε το 1979

---

⁵⁰ Europedia, *Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα*, [online] Διαθέσιμο στη δ/ση: http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/3/7/2/2/index.tkl?lang=gr&all=1 [Πρόσβαση 4 Μαΐου 2016].

⁵¹ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 96

η συμβολή των εθνικών νομισμάτων των κρατών μελών, κυμαινόταν μεταξύ του 33% για το γερμανικό μάρκο και 0,35% για το λουξεμβουργιανό φράγκο. Έτσι η αξία του ECU μεταβαλλόταν ανάλογα με τη σταθμισμένη εξέλιξη των συναλλαγματικών τιμών των νομισμάτων που συνέθεταν το καλάθι.⁵²

Τρίτο χαρακτηριστικό του ΕΝΣ αποτέλεσε ο μηχανισμός βραχυπρόθεσμης νομισματικής στήριξης βάσει του οποίου τα κράτη που συμμετείχαν στο ΕΝΣ, έθεταν στη διάθεση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Νομισματικής Συνεργασίας το 20% των αποθεμάτων τους σε χρυσό και σε δολάρια, λαμβάνοντας όμως παράλληλα ισόποσο αντάλλαγμα σε ECU. Μέσω αυτού του συστήματος οι Κεντρικές Τράπεζες που συμμετείχαν στο σύστημα θα χορηγούσαν η μία στην άλλη βραχυπρόθεσμες πιστώσεις, διασφαλίζοντας έτσι τη δυνατότητα συναλλαγματικής στήριξης των κοινοτικών νομισμάτων. Όλα τα κράτη συμμετείχαν στο ΕΝΣ χωρίς όμως να είναι απαραίτητο να συμμετέχουν και στον Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών.⁵³

Το ΕΝΣ ακολουθούσε μια τεχνοκρατική προσέγγιση και δεν συνέδεε τη νομισματική με την πολιτική διάσταση της ολοκλήρωσης παρόλο που υπήρξε δέσμευση από τους δημιουργούς του για δημιουργία ως το 1981 ενός Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ταμείου. Το ΕΝΤ θα βασιζόταν σε ένα επαρκές νομικό πλαίσιο σε κοινοτικό και σε εθνικό επίπεδο.⁵⁴ Η άποψη όμως ότι οι εθνικές κυβερνήσεις έπρεπε να έχουν τον πρώτο λόγο στα νομισματικά ήταν τόσο εμπεδωμένη το 1978 όσο και το 1970. Επομένως η εγκατάλειψη της προσπάθειας για το ΕΝΤ ήταν η αδυναμία δημιουργίας του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου.⁵⁵

Το ΕΝΣ δεν είχε καλό ξεκίνημα καθώς την περίοδο 1978-1983 ο μέσος πληθωρισμός στην Κοινότητα αυξήθηκε από 8,3% σε 11,8%.⁵⁶ Παρόλο που το ΕΝΣ δεν προσδιορίστηκε ποτέ επίσημα ως προστάδιο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης, είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός πως συνέβαλε καθοριστικά στη δημιουργία της και αποτέλεσε τη βάση για το νόμισμα του ευρώ.

---

⁵² Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 96

⁵³ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 97

⁵⁴ Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 53

⁵⁵ Gros, D. and Thygesen, N. (1998), *European Monetary Integration: From the European Monetary System to European Monetary Union*, Prentice Hall, New York

⁵⁶ Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 53

2.4 Έκθεση Davignon - Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία

Από τη διάσκεψη της Χάγης ακόμα είχε εκφραστεί η πρόθεση για τη δημιουργία μιας Ευρώπης ενωμένης και ικανής ώστε να μπορέσει να αναλάβει τις ευθύνες της στον κόσμο του αύριο και βάσει αυτού είχε ανατεθεί στους Υπουργούς εξωτερικών να οργανωθούν ώστε να βρεθεί ο κατάλληλος τρόπος για να προωθηθεί ο στόχος της πολιτικής ενοποίησης σε συνάρτηση πάντα με τη διεύρυνση.

Τον Οκτώβριο του 1970 στη Σύνοδο του Λουξεμβούργου οι Υπουργοί Εξωτερικών παρουσίασαν τις προτάσεις τους. Η ομάδα που είχε αναλάβει την προετοιμασία αυτής της Έκθεσης απαρτιζόταν από τους επικεφαλής των πολιτικών διευθύνσεων των έξι υπουργείων Εξωτερικών. Πρόεδρός τους ήταν ο Βέλγος Υπουργός Εξωτερικών Etienne Davignon. Η παραπάνω έκθεση έμεινε γνωστή ως Έκθεση του Λουξεμβούργου ή Έκθεση Davignon. Το περιεχόμενο της Έκθεσης ανέφερε ότι οι προσπάθειες έπρεπε να συγκλίνουν στον συντονισμό της εξωτερικής πολιτικής ώστε να γίνει ευρέως γνωστό πως η Ευρώπη είχε μια κοινή πολιτική αποστολή. Τα ζητούμενα επομένως ήταν η εναρμόνιση των απόψεων των κυβερνήσεων, ο συντονισμός των θέσεων του αλλά και η ανάληψη κοινής δράσης. Αυτή η έκθεση αποτέλεσε την απαρχή της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας (ΕΠΣ), η οποία εγκαινιάστηκε ανεπίσημα το 1970, πριν θεσμοθετηθεί με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ) το 1987. Η επιτροπή Davignon έθεσε τις βάσεις με την Έκθεση του Λουξεμβούργου το 1970 για τη σύσταση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας.⁵⁷ Η ΕΠΣ προέβλεπε κατά κύριο λόγο τη διενέργεια διαβουλεύσεων μεταξύ των κρατών μελών για ζητήματα εξωτερικής πολιτικής.⁵⁸ Η ΕΠΣ δημιουργήθηκε με τέτοιο τρόπο ώστε να μην αναζωπυρώσει παλιές διαμάχες σχετικά με τον απώτερο πολιτικό στόχο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Κάτι τέτοιο άλλωστε θα είχε παρακάμψει την επιθυμία των Εννέα να δώσουν νέα ώθηση στην ΕΟΚ. Αυτή θα έπρεπε να επικεντρωθεί κυρίως στον οικονομικό τομέα.⁵⁹ Συνεπώς το μέλλον

---

⁵⁷ P. Ifestos, *European Political Cooperation* (Alder-Shot: Avebury, 1987)

⁵⁸ EUR-Lex, *Η κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας*, [online] Διαθέσιμο στη δ/ση: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV%3Aa19000> [Πρόσβαση 5 Μαΐου 2016].

⁵⁹ Hans von der Groeben, *The European Community, The Formative Years: The Struggle to Establish the Common Market and the Political Union* (Luxemburg: Official Publications of the EC, 1987) Σελ 237.

της ΕΠΣ που συστάθηκε με τις Εκθέσεις του Λουξεμβούργου (1970) και της Κοπεγχάγης (1973) δεν εξαρτάτο τόσο από τις δυνατότητες που προσέφερε ο μηχανισμός της ΕΠΣ, αλλά κυρίως από τις προσδοκίες που είχαν διαμορφώσει στη Δυτική Ευρώπη στις αρχές της δεκαετίας του 1970-1980.⁶⁰ Στην Έκθεση Davignon προβλεπόταν πως όποιο κράτος ήταν μέλος της Κοινότητας, αυτόματα θα συμμετείχε και στην Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία. Η Έκθεση καθόριζε τη σύγκληση δύο διασκέψεων των Υπουργών Εξωτερικών ανά έτος και τεσσάρων Διασκέψεων της Πολιτικής Επιτροπής που θα απαρτιζόταν από τους διευθυντές πολιτικών υποθέσεων των Υπουργείων Εξωτερικών.

Τον Νοέμβριο του 1973 στη διάσκεψη κορυφής της Κοπεγχάγης, μια ανανεωμένη μορφή της Έκθεσης Davignon που ουσιαστικά λειτούργησε συμπληρωματικά της πρώτης, ήρθε για να ενισχύσει τον μηχανισμό της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας. Με αυτόν τον τρόπο ορισμένες ρυθμίσεις θεσμοθετήθηκαν. Αυξήθηκαν οι διασκέψεις των Υπουργών Εξωτερικών και της Πολιτικής Επιτροπής και καθιερώθηκε μόνιμη συνεργασία μεταξύ των Υπουργών Εξωτερικών μέσω της συγκρότησης μιας ομάδας ανταποκριτών με το δίκτυο COREU.

Το 1974 έπειτα από πρόταση του Valery Giscard d'Estaing θεσμοθετήθηκε και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το οποίο απαρτιζόταν από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων. Ο τελικός του ρόλος και η σύνθεσή του διαμορφώθηκαν οριστικά στη Σύνοδο Κορυφής του Λονδίνου το 1977. Το ευρωπαϊκό Συμβούλιο έτσι εκφράζει τη φωνή της Ευρώπης και επιλύει τα προβλήματα που δεν μπορούσαν να επιλυθούν από το Συμβούλιο των Υπουργών. Παράλληλα σύμφωνα με την Πανηγυρική Διακήρυξη για την Ευρωπαϊκή Ένωση το 1983 το Συμβούλιο δίνει στη Ευρωπαϊκό οικοδόμημα τη γενική πολιτική ώθηση και τις κατευθυντήριες γραμμές για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία.⁶¹

Ο ρόλος του Συμβουλίου καθίσταται εξίσου σημαντικός όσο αφορά στην απόφαση για υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος από ένα κράτος μέλος. Η Επιτροπή κάνει μια σύσταση σχετικά με την θεμελίωση που το Συμβούλιο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία εάν ένα συγκεκριμένο κράτος μέλος μπορεί να υιοθετήσει το ενιαίο νόμισμα ακόμα κι αν παρεκκλίνει

---

⁶⁰ Πρώτη έκθεση για την Ευρωπαϊκή Συνεργασία, Λουξεμβούργο, 27 Οκτωβρίου 1970. Δεύτερη Έκθεση για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία σε θέματα Εξωτερικής Πολιτικής, Κοπεγχάγη, 1973.

⁶¹ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 100

από τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληροί. Ως εκ τούτου μπορεί να παρακάμψει την παρέκκλιση του αυτή.⁶²

2.5 Η μεταβατική περίοδος

Η δεκαετία του 1970 αποτελεί σίγουρα μια αμφιλεγόμενη περίοδο στην ιστορία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Είναι προφανές πως οικονομικοί παράγοντες και φορείς διέπουν την οικονομική και κοινωνική δυσφορία αυτών των ετών. Το αποφασιστικό διάλλειμα στην εποχή μεταξύ της Διάσκεψης της Χάγης το 1969 και της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης το 1985 σήμανε το τέλος της Χρυσής εποχής των τριάντα έβδομων μεταπολεμικών χρόνων απρόσκοπτης οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής ευημερίας στις αρχές του 1970 με μια ευαίσθητη αιχμή αυτή της χρονιάς του 1973. Θα αποτελούσε μάλιστα έκπληξη το γεγονός εάν η διαδικασία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης δεν είχε απελευθερωθεί από αυτό το διάλλειμα. Το διάστημα από το 1973 έως το 1980 αποτελεί μια σχεδόν δεκαετία προσπαθειών να ξεπεραστεί η κρίση χωρίς να θίγεται όμως και να αντιμετωπίζεται το κεντρικό ζήτημα και χωρίς κάποια σαφή κινητοποίηση του έργου της πολιτικής. Το 1982 πλέον αρχίζουν να εμφανίζονται σημάδια σύγκλισης προς μια κοινή προσέγγιση που θα αποτελέσει την ελπίδα για την υπέρβαση της κρίσης μέσω μιας κοινής ευρωπαϊκής προσέγγισης.⁶³

Το 1980 μια σημαντική διεθνής συγκυρία θα δώσει ώθηση στο εγχείρημα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η εκλογή του Francois Mitterrand τον Μάιο του 1981 στην προεδρία της Γαλλίας και η παραμονή του για 14 χρόνια στο συγκεκριμένο αξίωμα, καθώς και η παραμονή του Helmut Kohl για 16 χρόνια στην καγκελαρία της Γερμανίας και την ομοσπονδιακή καγκελαρία έχουν ως αποτέλεσμα τη σύμπτωση μεταξύ των δύο χωρών. Παράλληλα η εκλογή του Kohl θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο και στην πορεία της Επανενοποίησης της Γερμανίας η οποία θα αλλάξει σημαντικά την ισορροπία δυνάμεων στην Ευρώπη, δίνοντας ώθηση στην πολιτική ενοποίηση. Κατά παράδοξο τρόπο η ενοποίηση της

---

⁶² Levitt, Malcolm – Lord, Christopher (2000), *The Political Economy of Monetary Union*, Macmillan, Houndmills

⁶³ Marhold, Hartmut, *How to tell the History of European Integration in the 1970s. A survey of Literature and Some Proposals*

Γερμανίας οδήγησε και στην μεγαλύτερη κρίση που γνώρισε ποτέ το ΕΝΣ αποκαλύπτοντας με τον πιο πανηγυρικό τρόπο τον ασύμμετρο χαρακτήρα του. Ότι θα μπορούσε να είναι θετικό και ωφέλιμο για την Γερμανία στον τομέα της νομισματικής πολιτικής, ήταν σαφώς ασύμφορο για τα άλλα κράτη μέλη. Το ΕΝΣ δεν διέθετε τις προδιαγραφές για την αντιμετώπιση των συγκεκριμένων προβλημάτων και οι αγορές δεν άργησαν να το αντιληφθούν.⁶⁴

Η Ευρώπη φαινόταν να έχει απολέσει τις δυνάμεις τις αλλά η ενοποιητική διαδικασία ανέκτησε τη δυναμική της χάρη στη συνδρομή των παραγόντων που προαναφέρθηκαν. Το 1983 άλλωστε αποτελεί αναμφίβολα κομβικό σημείο για τις μετέπειτα εξελίξεις στην Ευρώπη. Τη χρονιά εκείνη η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έφτασε στο ναδίρ της, κάτι που υποδήλωνε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Αθήνας τον Δεκέμβριο του 1983.⁶⁵ Η ανάληψη από τη Γαλλία και τη Γερμανία των κατευθυντήριων ρόλων τους και την υιοθέτηση της ευρωπαϊκής επιλογής από τις ηγεσίες τους αλλά και η ανάληψη της Προεδρίας της Επιτροπής από τον Jacques Delors ήταν οι παράγοντες που συνέτειναν σε αυτό. Ο Delors ο οποίος θεωρείται ως ο μεταγενέστερος αρχιτέκτονας της κοινής αγοράς έδωσε στην Κοινότητα αυτόν τον νέο στόχο. Μάλιστα έθεσε ως ορόσημο τη χρονιά του 1992 για την ολοκλήρωσή της.⁶⁶

2.6 Η Έκθεση Dooge

Τον Ιούλιο του 1984 αποφασίστηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο η συγκρότηση μιας επιτροπής εμπειρογνομόνων η οποία θα απαρτιζόταν από προσωπικούς εκπροσώπους των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων και του προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Την Προεδρία της επιτροπής θα αναλάμβανε ο James Dooge ο οποίος είχε διατελέσει ως γερουσιαστής και πρώην υπουργός Εξωτερικών της Ιρλανδίας. Ο ρόλος της Επιτροπής

---

⁶⁴ Τσούκαλης, Λ. (2004), *Ποια Ευρώπη;*, Εκδόσεις Ποταμός, Αθήνα. Σελ 48

⁶⁵ Ross, George: *Jacques Delors and European Integration* (Oxford, Polity Press, 1995) σελ 18

⁶⁶ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 118.

Dooge ή Επιτροπής ad hoc για θεσμικά ζητήματα ήταν η υποβολή προτάσεων για τη βελτίωση της λειτουργίας της ευρωπαϊκής συνεργασίας τόσο σε κοινοτικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο στους τομείς δηλαδή της οικονομίας και της πολιτικής. Η Επιτροπή τον Μάρτιο του 1985 υπέβαλε την έκθεσή της και εισηγήθηκε ένα ποιοτικό άλμα που θα καταδείκνυε την κοινή πολιτική βούληση των κρατών μελών ώστε να προχωρήσουν στην ίδρυση μιας γνήσιας πολιτικής οντότητας. Οι προτάσεις της περιελάμβαναν την δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς, την ενίσχυση του ΕΝΣ και τη βελτίωση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας με τη σύσταση ειδικής γραμματείας, τη σταδιακή ενσωμάτωση των ζητημάτων ασφαλείας στην ΕΠΣ και την υιοθέτηση κοινών προτύπων στην παραγωγή οπλικών συστημάτων. Επίσης εισηγήθηκε την συχνότερη χρήση του κανόνα της πλειοψηφίας από το Συμβούλιο Υπουργών και την εφαρμογή της ομοφωνίας σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Η Επιτροπή επίσης ανέφερε στην Έκθεσή της την ανάγκη για σύγκληση μιας διακυβερνητικής διάσκεψης για την διαπραγμάτευση μιας Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Σύνοδο του Μιλάνου εκτός από την Έκθεση Dooge, εξέτασε και άλλα σχέδια για την ταχύτερη προώθηση της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Το σημαντικότερο από αυτά ήταν η Λευκή Βίβλος της Επιτροπής για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς. Η Λευκή Βίβλος προσδιόριζε 279 νομοθετικά μέτρα για τη δημιουργία της ενιαίας αγοράς. Αυτά αφορούσαν την άρση φραγμών στη διεξαγωγή του εμπορίου όπως τους συνοριακούς ελέγχους, τους τεχνικούς φραγμούς και τους δασμολογικούς φραγμούς. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Μιλάνο τον Ιούνιο του 1985 ενέκρινε και τα δύο κείμενα ως αναγκαία για την βάση της αναθεώρησης της Συνθήκης της Ρώμης με σκοπό την εμβάθυνση της Κοινότητας.⁶⁷ Έλαβε επίσης απόφαση για τη σύγκληση Διακυβερνητικής Διάσκεψης. Η απόφαση δεν ελήφθη ομοφώνως. Η Βρετανία, η Γαλλία και η Ελλάδα μειοψήφισαν. Η συνδιάσκεψη καθορίστηκε για τον Σεπτέμβριο του 1985 στο Λουξεμβούργο και επεξεργάστηκε την αναθεωρημένη Συνθήκη.

---

⁶⁷ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 122.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΕΚΘΕΣΗ DELORS

3.1 Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα σημείωσε μεγάλη οικονομική επιτυχία από τα πρώτα χρόνια της ζωής της. Άλλωστε, η περίοδος από το 1950 έως τις αρχές της δεκαετίας του 1970 ήταν μια εποχή αδιάκοπης οικονομικής ανάπτυξης για την Ευρώπη. Στην ΕΟΚ προσχώρησαν το 1973 η Βρετανία, η Ιρλανδία και η Δανία («βόρεια διεύρυνση»), η Ελλάδα το 1981, η Ισπανία και η Πορτογαλία το 1986 («νότια διεύρυνση»). Επίσης, ένα σημαντικό βήμα για την προώθηση της ενοποίησης έγινε το 1985, με την έγκριση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης, που προέβλεπε στενότερη οικονομική και πολιτική ενότητα.⁶⁸ Μετά την επίλυση της διαφοράς για τον κοινοτικό προϋπολογισμό στις αρχές της δεκαετίας του '80, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε στη συνεδρίασή του στο Φοντενεμπλό τον Ιούνιο του 1984 τη σύσταση ειδικής επιτροπής που συγκροτήθηκε από προσωπικούς αντιπροσώπους των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων η οποία όπως προαναφέρθηκε ονομάστηκε επιτροπή Dooge. Η επιτροπή αυτή είχε ως αποστολή να υποβάλει προτάσεις για τη βελτίωση της λειτουργίας του κοινοτικού συστήματος και της πολιτικής συνεργασίας. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Μιλάνου τον Ιούνιο του 1985 αποφάσισε κατά πλειοψηφία (7 ψήφοι υπέρ έναντι 3 κατά, κατ' εξαίρεση διαδικασία του εν λόγω θεσμικού οργάνου) να συγκαλέσει διακυβερνητική διάσκεψη για να εξετάσει τις εξουσίες των θεσμικών οργάνων, την επέκταση των κοινοτικών δραστηριοτήτων σε νέα πεδία και τη δημιουργία μιας πραγματικής εσωτερικής αγοράς.

---

⁶⁸ Διαδραστικά Σχολικά Βιβλία, *Η Πορεία προς την Ευρωπαϊκή Ενοποίηση: Πραγματικότητες και προοπτικές*, [online] Διαθέσιμο στη δ/ση: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL106/282/2020,6893> [Πρόσβαση 8 Μαΐου 2016].

Βασικά, Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου τον Δεκέμβριο του 1985 υιοθέτησε τις αναθεωρητικές ρυθμίσεις που είχαν προκύψει από την διακυβερνητική Διάσκεψη του Λουξεμβούργου. Αυτές συνοψίζονταν σε οκτώ κείμενα που τροποποιούσαν την Συνθήκη της Ρώμης και ένα επιπλέον κείμενο που αφορούσε στην πολιτική συνεργασία. Τα κείμενα αυτά στο σύνολό τους αποτέλεσαν την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη η οποία χαρακτηρίστηκε ως μια καλή συμφωνία αλλά μια όχι και τόσο καλή συνθήκη. Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ) επικυρώθηκε από τα κοινοβούλια των κρατών μελών κατά τη διάρκεια του 1986, αλλά τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουλίου 1987, με έξι μήνες καθυστέρηση, λόγω προσφυγής ιδιώτη ενώπιον των ιρλανδικών δικαστηρίων. Η ΕΕΠ αποτέλεσε την πρώτη ουσιαστική τροποποίηση της Συνθήκης της Ρώμης.⁶⁹ Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ) υπεγράφη στο Λουξεμβούργο στις 17 Φεβρουαρίου του 1986 από τα εννέα κοινοτικά κράτη, δηλαδή εκτός από την Δανία, την Ελλάδα και την Ιταλία. Η Ιταλία είχε εξαρτήσει την αποδοχή της ΕΕΠ από την έγκρισή της από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενώ η Δανία είχε υποστηρίξει μέσω του εθνικού της κοινοβουλίου ότι ήταν υπέρ της απόρριψης της ΕΕΠ λόγω του ότι παρείχε πολλές νέες εξουσίες στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Τελικά μέσω δημοψηφίσματος που διεξήχθη στις 27 Φεβρουαρίου, ο λαός της Δανίας ενέκρινε την αποδοχή της ΕΕΠ και έτσι την επόμενη κιόλας μέρα η ΕΕΠ υπογράφηκε και από τα υπόλοιπα τρία κράτη. Έτσι η ΕΕΠ τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιουλίου 1987.

Στο πρώτο μέρος της ΕΕΠ περιλαμβάνονταν κάποιες κοινές διατάξεις με σημαντικότερη εκείνη που επίσημα πλέον θεμελιώνει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το οποίο μέχρι εκείνη τη στιγμή εμφανιζόταν ως εξωθεσμικός οργανισμός. Στο δεύτερο μέρος περιείχε τροποποιήσεις και αναθεωρήσεις των ιδρυτικών συνθηκών. Ορισμένες από αυτές αφορούσαν την επέκταση της ειδικής πλειοψηφίας (μείωση του δικαιώματος του veto), σε περιπτώσεις που αφορούσαν λήψη αποφάσεων για τη δημιουργία της ενιαίας αγοράς, την διεύρυνση των αρμοδιοτήτων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου του οποίου η σύμφωνη γνώμη ήταν αναγκαία για όσο αφορά την προσχώρηση ενός νέου μέλους και τέλος την εξουσιοδότηση του Συμβουλίου για την ίδρυση ενός πρωτοβάθμιου Δικαστηρίου. Παράλληλα ορίστηκε η 31^η Δεκεμβρίου ως

---

⁶⁹ Petr Novak, (2015), *Οι εξελίξεις μέχρι την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη*, [online] Διαθέσιμο στη

δ/ση:[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/010102/04A_FT\(2013\)010102_EL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/010102/04A_FT(2013)010102_EL.pdf) [Πρόσβαση 12 Μαΐου 2016].

καταληκτική ημερομηνία για την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς κάνοντας πράξη το όραμα του Delors.

Το τρίτο μέρος ρύθμιζε την Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία στην οποία προσέδιδε συμβατική υπόσταση και παράλληλα λάμβανε την απόφαση για την ίδρυση μιας Γραμματείας περιορισμένης σύνθεσης στις Βρυξέλλες. Ο ρόλος της περιοριζόταν στο να συνδράμει στο έργο της Προεδρίας δηλαδή επικουρικός. Αυτοί οι περιορισμοί είχαν επιβληθεί ώστε να αποτραπεί κάθε πιθανότητα αυτονόμησής της και να διατηρηθεί ο διακυβερνητικός χαρακτήρας της ΕΠΣ.⁷⁰ Με αυτόν τον τρόπο προωθούσε και την οικονομική αλλά και την πολιτική ολοκλήρωση προσπαθώντας να συγκεράσει και τις δύο πλευρές.⁷¹

Ο τίτλος Ενιαία που προσδιόριζε την Ευρωπαϊκή Πράξη της προσέδιδε το χαρακτηριστικό της συνεκτικότητας ενός άρτιου και συνολικού κειμένου που θα έπρεπε να γίνει αποδεκτό από τα κράτη μέλη στο σύνολο των διατάξεών του, χωρίς να επιτρέπεται η μερική αποδοχή του κατά τη διαδικασία επικύρωσής του.

Η σύναψη της ΕΕΠ αποσκοπούσε στο να διαμορφωθούν οι προϋποθέσεις για μια εσωτερική αγορά χωρίς τεχνικά, γραφειοκρατικά ή άλλης φύσεως εμπόδια. Για αυτό και βασικός της σκοπός ήταν η υιοθέτηση ειδικής πλειοψηφίας στο Συμβούλιο σε θέματα που σχετίζονταν με τον ανταγωνισμό και την ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων, αγαθών και εργασίας στον κοινοτικό χώρο. Οι ενδοιασμοί κρατών παρεκάμφησαν με μια σειρά από ειδικές ρυθμίσεις που αποσκοπούσαν στην συνοχή των οικονομιών των Δώδεκα. Η εικόνα της ανάκαμψης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας θα προσλάμβανε ιδιαίτερη βαρύτητα εάν συνδυαζόταν με ανάλογες κινήσεις στον πολιτικό τομέα. Έτσι η ΕΕΠ θα αποκτούσε μεγαλύτερο κύρος και δεν θα αποτελούσε απλά ένα κείμενο πρακτικού περιεχομένου. Με τις προτροπές του Delors και με την Επιτροπή Dooge που συστάθηκε για να διαμορφώσει τις πλευρές της ΕΕΠ που αφορούσαν στη θεσμική πλευρά της Κοινότητας, συστάθηκε και μια δεύτερη επιτροπή από εκπροσώπους των Υπουργείων Εξωτερικών των Δώδεκα ώστε να μελετήσει την προοπτική για την πολιτική αναβάθμιση της ΕΠΣ. Το αποτέλεσμα ήταν η προσθήκη του Τρίτου Τίτλου

---

⁷⁰ Costa Pereira, The Use of Secretariat, τόμος Alfred Pijpers et.al (eds) *Political Cooperation in the 1980s: A Common Foreign Policy for Western Europe?* (Dordrecht: Nijhoff, 1988).

⁷¹ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 126

στην ΕΕΠ που αναφέρεται στις πολιτικές και αμυντικές πτυχές της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.⁷²

Στον απολογισμό η ΕΕΠ αποτέλεσε ένα κείμενο που θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ουδέτερο υπό την έννοια ότι σκοπός της ήταν να διατηρήσει μια ισορροπία στους στόχους της που θα την έκανε αποδεκτή από όλα τα κράτη μέλη χωρίς να μην μπορεί να ικανοποιήσει ούτε εκείνα τα κράτη που είχαν περιορισμένη ευρωπαϊκή προοπτική αλλά ούτε εκείνα που επιθυμούσαν να προχωρήσουν με αποφασιστικά βήματα στο θέμα της ολοκλήρωσης. Διάφοροι μελετητές παρατήρησαν πως η νομισματική ικανότητα που εισήγαγε η ΕΕΠ δεν αποτέλεσε το πιο χρήσιμο στοιχείο της. Ωστόσο όμως το γεγονός ότι η ΟΝΕ συμπεριλαμβανόταν στα σχέδια και τους στόχους της αποτελούσε μια πολύ σημαντική εξέλιξη.⁷³

Σε μια δεύτερη έκθεση που συντάχθηκε το 1988 από μια επιτροπή εμπειρογνομόνων, παρουσιάστηκαν και τα οικονομικά οφέλη που θα προέκυπταν από τη δημιουργία της ενιαίας αγοράς. Η Έκθεση Cecchini όπως ονομάστηκε από τον πρόεδρο της Επιτροπής που τη συνέταξε, προσδιόρισε τους φραγμούς στην ελεύθερη ροή αγαθών, υπηρεσιών, προσώπων και κεφαλαίων στον κοινοτικό χώρο και υπολόγισε ότι η άρση τους θα απέφερε μεγάλα κέρδη στην Κοινότητα και παράλληλα θα αύξανε τον ρυθμό ανάπτυξης.

Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη ουσιαστικά αποτέλεσε ένα κοινό πλαίσιο δράσης μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο εκπονήθηκε ύστερα από απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τον Ιούνιο 1985 και επικυρώθηκε από τα κράτη μέλη. Στη συνέχεια αντικαταστάθηκε από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου του 1993. Η ΕΕΠ αναμόρφωσε προηγούμενες συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και καθόρισε τα στάδια και το χρονοδιάγραμμα των αναγκαίων για την υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς μέτρων.⁷⁴

---

⁷² Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 89

⁷³ Louis, Jean-Victor: “*Monetary Capacity in the single European Act*” (Common Market Law Review, Vol. 25, 1998). Σελ 9

⁷⁴ Κοινωνία της Πληροφορίας,[online] Διαθέσιμο στη δ/νση:

3.2 Η σύσταση της Επιτροπής Delors

Η έγκριση του προγράμματος της εσωτερικής αγοράς το 1985 κατέστησε σαφές ότι η πλήρης αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσέφεραν οι «τέσσερις ελευθερίες» δεν θα είναι εφικτή εφόσον εξακολουθούσε να υφίσταται το σχετικά υψηλό συναλλαγματικό κόστος, αλλά και οι αβεβαιότητες που συνδέονται με τις συναλλαγματικές διακυμάνσεις.⁷⁵

Καθώς πλησίαζε η ημερομηνία που είχε τεθεί για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς, γινόταν σαφές ότι τα πλήρη οφέλη της ενιαίας αγοράς θα ήταν δύσκολο να επιτευχθούν

με το σχετικά υψηλό κόστος των συναλλαγών, που οφείλονταν στην ύπαρξη διαφόρων νομισμάτων και ασταθών συναλλαγματικών ισοτιμιών. Γι' αυτό, τον Ιούνιο του 1988, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ανόβερου, σύστησε μια Επιτροπή για τη μελέτη της οικονομικής και νομισματικής ένωσης, προεδρευόμενη από τον τότε Πρόεδρο της Επιτροπής, Jacques Delors, και αποτελούμενη από όλους τους διοικητές των κεντρικών τραπεζών της ΕΚ και τρεις προσωπικότητες που υποδείχθηκαν με την κοινή συμφωνία των αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων. Η έκθεση που υπέβαλε η επιτροπή τον Απρίλιο του 1989, καθόρισε τους νομισματικούς στόχους της νομισματικής ένωσης ως την πλήρη απελευθέρωση των κινήσεων των κεφαλαίων, την πλήρη ολοκλήρωση των χρηματοοικονομικών αγορών, τον αμετάκλητο καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών και την πιθανή αντικατάσταση των εθνικών νομισμάτων με ένα ενιαίο νόμισμα. Η έκθεση υποδείκνυε ότι αυτοί οι στόχοι θα μπορούσαν να επιτευχθούν σε τρία στάδια, ξεκινώντας από τη στενότερη οικονομική και νομισματική συνεργασία και καταλήγοντας σε ένα ενιαίο νόμισμα με μια ανεξάρτητη ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα και κανόνες ως προς το μέγεθος και τη χρηματοδότηση των ελλειμμάτων των εθνικών προϋπολογισμών.⁷⁶

<http://www.infosoc.gr/infosoc/el-GR/services/leksiko/653.htm>[Πρόσβαση 5 Μαΐου 2016].

⁷⁵ Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα ΑΠΘ, [online] Διαθέσιμο στη δ/ση:<https://opencourses.auth.gr/modules/document/file.php>[Πρόσβαση 18 Μαΐου 2016].

⁷⁶ Πανεπιστήμιο Πειραιώς: Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, [online] Διαθέσιμο στη δ/ση: <http://www.des.unipi.gr/wp-content/uploads>[Πρόσβαση 12 Μαΐου 2016].

Αναλυτικότερα, η τυπική διαδικασία για την υλοποίηση της ONE ξεκίνησε τον Ιούλιο του 1988 με την απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου να αναθέσει σε μια επιτροπή την μελέτη και τον σχεδιασμό προτάσεων τα οποία θα οδηγούσαν στην οικονομική και νομισματική Ένωση. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέτασε ενδελεχώς τα ονόματα των εμπειρογνομόνων που θα συμμετείχαν στην Επιτροπή Delors, γεγονός που υποδήλωνε τις προθέσεις του Delors και των υποστηρικτών του εγχειρήματος να κατευθύνουν ως ένα βαθμό την διαδικασία. Τα άτομα που τελικά επιλέχθηκαν ήταν οι καθηγητές Niels Thygesen και Alexandre Lamfalussy, ένθερμοι υποστηρικτές της νομισματικής Ένωσης. Επίσης οι Tommaso Padoa-Schioppa και Gunter Baer οι οποίοι ήταν οι εισηγητές της Έκθεσης, είχαν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην εμπέδωση της άποψης που υποστήριξε ο Delors για την αναγκαιότητα της νομισματικής ολοκλήρωσης. Επίσης η επιτροπή απαρτιζόταν από τον Joly Dixon και τον Jean Paul Mingasson έμπιστους συνεργάτες του Delors. Η παραπάνω ομάδα διαμόρφωσε και το τελικό κείμενο της Έκθεσης . Στην επιτροπή Delors συμμετείχαν και οι Διοικητές των Κεντρικών Τραπεζών με συμβουλευτικό ρόλο και μόνο με απόλυτη πλειοψηφία μπορούσαν να επηρεάσουν το πόρισμα της Επιτροπής. Η προσπάθεια αυτή όπως ήταν φυσικό συνάντησε ενστάσεις κυρίως από την πλευρά της Βρετανίας και της Γερμανίας από την άποψη ότι η δημιουργία μιας νομισματικής Ένωσης θα οδηγούσε σε έναν πολιτικοαμυντικό ευρωπαϊκό σχηματισμό που στο τέλος θα οδηγούσε στο δίλημμα της επιλογής μεταξύ μιας ενωμένης Ευρώπης ή των ΗΠΑ και μιας πολιτικής ομοσπονδίας.⁷⁷ Παράλληλα η Γερμανία παρόλο που θα είχε λόγους να μην υποστηρίξει την υλοποίηση της ONE, υποστήριξε ότι θα έπρεπε να τηρηθούν κάποιες προϋποθέσεις για την δημιουργία μιας ΕΚΤ όπως για παράδειγμα η δέσμευση ότι η ΕΚΤ δεν θα επιχειρούσε και δεν θα νομιμοποιήτο να διασώζει κράτη μέλη της Κοινότητας σε περίπτωση που αυτά θα αντιμετώπιζαν οικονομικές δυσχέρειες ή η διασφάλιση της μείωσης των ελλειμμάτων του προϋπολογισμού για τις χώρες που θα συμμετείχαν στην ONE, καθώς και η απόλυτη ανεξαρτησία όλων των Κεντρικών Τραπεζών, πριν από την έναρξη της νομισματικής Ένωσης.⁷⁸

---

⁷⁷ Vanthoor, Vim F.V.: *European Monetary Union since 1848: A Political and Historical Analysis* (Cheltenham, Edward Elgar, 1996). Σελ 97.

⁷⁸ Connally, Bernard: *Η Σάπια καρδιά της Ευρώπης – Ο βρώμικος πόλεμος για το ευρωπαϊκό νόμισμα* (Αθήνα, Νέα Σύνορα, 1997). Σελ 146

Η Έκθεση Delors εγκρίθηκε και από τους δώδεκα Διοικητές των Κεντρικών Τραπεζών και χωρίς ιδιαίτερες δυσκολίες ή εμπόδια, υποβλήθηκε τον Μάιο του 1989 στο ECOFIN ώστε να υποβληθεί στη συνέχεια στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης.

3.3 Η Έκθεση Delors - Η ONE σε τρία στάδια

Το τελικό κείμενο της Έκθεσης Delors με τον τίτλο «Αναφορά για την Οικονομική και Νομισματική Ένωση στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα», δημοσιεύτηκε επίσημα τον Μάιο του 1989. Η Έκθεση αποτελείται από τρία κεφάλαια. Στο πρώτο γίνεται μια αποτίμηση των μέχρι τότε προσπαθειών για οικονομική και νομισματική ολοκλήρωση. Στο δεύτερο που είναι και ο κορμός της Έκθεσης, αναλύονται οι νομισματικές, οικονομικές και θεσμικές πτυχές της διαδικασίας της ONE που αφορούν κυρίως στην τρίτη φάση. Εκεί αναφέρεται χαρακτηριστικά πως η ONE θα αποτελέσει τον τελικό προορισμό σε μια διαδικασία οικονομικής ολοκλήρωσης της Κοινότητας που όμως ακόμα και μετά την επίτευξη της οικονομικής ολοκλήρωσης θα αποτελείται από ξεχωριστά κράτη με διαφορετικά οικονομικά, πολιτισμικά και πολιτικά χαρακτηριστικά. Η ύπαρξη του πλουραλισμού συνεπάγεται αυτονομία στη διαμόρφωση της οικονομικής πολιτικής που θα παραμείνει στη δικαιοδοσία των κρατών μελών. Η έκθεση Delors θεωρούσε την Έκθεση Werner ως σημείο εκκίνησης για την ONE, αλλά ουσιαστικά διαφοροποιείται απέναντί της. Ενώ η Έκθεση Werner θεωρούσε ως απαραίτητη προϋπόθεση τη δημιουργία μιας ένωσης και ενός ομόσπονδου πλαισίου λήψης αποφάσεων, η Έκθεση Delors θεωρεί ότι αυτό θα ήταν εφικτό και χωρίς ομόσπονδο πολιτικό και θεσμικό πλαίσιο. Η Έκθεση παρόλα αυτά αφήνει κενά σχετικά με τις αρμοδιότητες του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) και τη διεθνή εκπροσώπηση της ONE. Συγκεκριμένα αναφέρει πως το ΕΣΚΤ θα απαρτίζεται από ένα Συμβούλιο και θα αποφασίζει για τα βασικά ζητήματα της νομισματικής πολιτικής. Για το θέμα όμως της λήψης αποφάσεων στο ΕΣΚΤ γίνεται παραπομπή στην Διακυβερνητική Διάσκεψη. Παρόμοια ασάφεια παρουσιάζεται και στο θέμα της ONE όπου δεν αναφέρεται σαφώς κάτω από ποιο θεσμικό πλαίσιο θα ασκείται η διεθνής οικονομική και νομισματική

πολιτική καθώς και ποιες θα είναι οι αρμοδιότητες των θεσμικών οργάνων στη διεθνή εκπροσώπηση της ΟΝΕ. Η μεταβίβαση αρμοδιοτήτων θα έπρεπε σύμφωνα με την Έκθεση να περιοριστεί στους τομείς της διαχείρισης της νομισματικής και μακροοικονομικής πολιτικής. Στον οικονομικό τομέα όμως η λήψη αποφάσεων θα παρέμενε στη δικαιοδοσία των εθνικών κυβερνήσεων, οπότε ο καταμερισμός των αρμοδιοτήτων θα βασιζόταν στην αρχή της επικουρικότητας.⁷⁹

Στο τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται η διαδικασία μετάβασης της ΟΝΕ σε τρία στάδια όπως αντίστοιχα είχε αναφερθεί και στο Δεύτερο Πρόγραμμα Δράσης το 1962 και στην Έκθεση Werner το 1970. Παράλληλα τίθεται το ερώτημα εάν θα πρέπει να διαμορφωθεί μια ενιαία Συνθήκη για ολόκληρη τη διαδικασία ή τρεις ξεχωριστές για κάθε στάδιο. Η Έκθεση πρότεινε την σύναψη μιας ενιαίας Συνθήκης η οποία θα προσδιόριζε τις διαδικασίες βάσει των οποίων θα λαμβανόταν η απόφαση μετάβασης από το ένα στάδιο στο άλλο. Η Έκθεση ανέφερε ότι η ΟΝΕ θα μπορούσε να επιτευχθεί σε τρία στάδια, που ξεκινούν από τον στενότερο οικονομικό και νομισματικό συντονισμό σε ένα ενιαίο νόμισμα, με ανεξάρτητη Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και τους κανόνες που θα την διέπουν, καθώς και το μέγεθος και τη χρηματοδότηση των εθνικών δημοσιονομικών ελλειμμάτων.

Τα τρία στάδια προς την ΟΝΕ είχαν ως εξής:

Πρώτο Στάδιο (1990-1994): Ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς και άρση περιορισμών στην περαιτέρω χρηματοοικονομική ολοκλήρωση.

Δεύτερο Στάδιο (1994-1999): Δημιουργία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος για την ενίσχυση της τράπεζας συνεργασίας και την προετοιμασία για το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ). Προγραμματισμός για την μετάβαση στο ευρώ. Καθορισμός του μέλλοντος της διακυβέρνησης της ζώνης του ευρώ (το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης). Επίτευξη της οικονομικής σύγκλισης μεταξύ των κρατών μελών.

---

⁷⁹ Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 90.

Τρίτο Στάδιο (1999-εξής): Καθορισμός συναλλαγματικών ισοτιμιών και μετάβαση στο ευρώ. Καθιέρωση της ΕΚΤ και του ΕΣΚΤ με ανεξάρτητη νομισματική πολιτική. Εφαρμογή δεσμευτικών δημοσιονομικών κανόνων στα κράτη μέλη.⁸⁰

Συνοπτικά τα τρία στάδια όπως διαμορφώθηκαν από την Έκθεση Delors τον Απρίλιο του 1989 ήταν ότι αρχικά η συμμετοχή όλων των κρατών ήταν απαραίτητη στον μηχανισμό συναλλαγματικών ισοτιμιών. Σε επόμενη φάση ήταν αναγκαία η εναρμόνιση των νομισματικών πολιτικών. Σε αυτό το σημείο αναφέρεται και η ίδρυση Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας με νομισματικές αρμοδιότητες. Στο τελευταίο στάδιο αναφέρεται η μεταβίβαση νομισματικών και οικονομικών δραστηριοτήτων στην Κοινότητα. Σε αυτήν την περίπτωση χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η έκδοση νομίσματος.

Η Έκθεση Delors συζητήθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης τον Ιούνιο του 1989. Η πλειοψηφία των Δώδεκα τάχθηκε υπέρ της σύγκλησης μια Διακυβερνητικής Διάσκεψης για την επεξεργασία μιας συνθήκης για την υλοποίηση της ΟΝΕ. Η Βρετανία και η Δανία τάχθηκαν κατά και η Γερμανία διατύπωσε τις ενστάσεις της σχετικά με την αυτόματη μετάβαση από το πρώτο στο δεύτερο στάδιο. Συνεπώς στη Μαδρίτη υπήρξε ένας συμβιβασμός. Ενώ συμφωνήθηκε η έναρξη του πρώτου σταδίου την 1^η Ιουλίου του 1990, τα αρμόδια όργανα πρότειναν την σύγκληση νέας Διακυβερνητικής Διάσκεψης. Τελικά η απόφαση για την σύγκληση της Διακυβερνητικής Διάσκεψης η οποία θα αποφάσιζε την περαιτέρω πορεία προς την ΟΝΕ, αναβλήθηκε για το επόμενο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Στρασβούργου το οποίο θα πραγματοποιείτο τον Δεκέμβριο του 1989.⁸¹ Εκεί η Γερμανία αν και συναίνεσε στη σύγκληση μιας ΔΚΔ για την ΟΝΕ, έθεσε ως όρο την έναρξη μιας παράλληλης διαδικασίας για πολιτική ένωση. Ο Kohl και ο Mitterrand συνέταξαν κοινή επιστολή που τάσσονταν υπέρ της Οικονομικής, Νομισματικής αλλά και Πολιτικής Ολοκλήρωσης της Κοινότητας μέχρι το 1992. Καθώς η πολιτική ένωση αποτελούσε τον φτωχό συγγενή της Κοινότητας το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε εκεί. Στη Σύνοδο του

---

⁸⁰ European Commission, (2014), *Phase 3: the Delors Report*, [online] Διαθέσιμο στη δ/νση:

http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/emu/road/delors_report_en.htm

[Πρόσβαση 17 Μαΐου 2016].

⁸¹ Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 91

Στρασβούργου συμφωνήθηκε επίσης από την Γαλλία και τη Γερμανία, η τροποποίηση των συνθηκών της Ρώμης και η δημιουργία της ONE βάσει της Έκθεσης Delors.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΑΠΟ ΤΟ ECU ΣΤΟ ΕΥΡΩ

4.1 Το πολιτικό παρασκήνιο

Η διαδικασία της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης καθώς και η προετοιμασία σύγκλησης μιας Διακυβερνητικής Διάσκεψης για την ΟΝΕ συνέπεσαν με κάποιες σημαντικές εξελίξεις στην Ευρώπη. Η πτώση του τείχους του Βερολίνου το 1989 καθώς και η ανατροπή των κομμουνιστικών καθεστώτων στην Ανατολική Ευρώπη, ήταν αδύνατο να μην επηρεάσουν την παραπάνω διαδικασία. Η προοπτική μιας ενωμένης Γερμανίας όπως ήταν πιθανό προκάλεσε αντιδράσεις σε πολλά κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και κυρίως από τη Γαλλία η οποία αντιμετώπιζε δυσκολίες στην αναπροσαρμογή της νέας της πολιτικής καθώς είχε πλέον διαταραχθεί ο γαλλογερμανικός άξονας. Ο Delors πίστευε πως για να αντιμετωπιστεί μια ενωμένη Γερμανία θα έπρεπε να ενσωματωθεί σε ένα ευρύτερο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Συνεπώς η εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και η επιτάχυνση της διαδικασίας της ΟΝΕ αποτελούσαν πρωταρχικό στόχο. Ωστόσο επικρατούσε και η άποψη πως μια ενωμένη Γερμανία θα ήταν ισχυρότερη στον οικονομικό τομέα και ότι η πρόσδεση της Δυτικής Γερμανίας στη Δυτική Ευρώπη θα ήταν μια αυταπάτη.⁸² Τελικά η άποψη του Delors φάνηκε να επικρατεί με αποτέλεσμα να ενταθούν οι γαλλικές προσπάθειες για την ευόδωση της ΟΝΕ. Συγκεκριμένα για τον Γάλλο Πρόεδρο Mitterrand το Μάαστριχτ στη συνέχεια θα ήταν η ευκαιρία για την αποδέσμευση από το μάρκο.⁸³ Η Γερμανία από την πλευρά της μετά την ενοποίησή της επιθυμούσε μαζί με την εκπλήρωση της ΟΝΕ και την πολιτική ένωση της Ευρώπης. Μετά από διαπραγματεύσεις μεταξύ του Mitterrand και του Kohl, συνετάχθη στις 19/4/1990 κοινή επιστολή προς τους εταίρους σχετικά με την Οικονομική, Νομισματική και Πολιτική Ολοκλήρωση της Κοινότητας ως το 1992. Η

---

⁸²Giordano, Francesco and Persaud, Sharda: *The Political Economy of the Monetary Union: Towards the Euro* (New York and London, Routledge, 1998), σελ. 11

⁸³ Marsh, David: *Germany and Europe: The Crisis of Continuity* (London, Mandarin, 1995), σελ. 159

Νομισματική Ένωση άλλωστε αποτελεί μια αμετάκλητη Ένωση η οποία για να επιβιώσει χρειάζεται μια ουσιαστικότερη οργάνωση δηλαδή τη δημιουργία μιας συγκροτημένης πολιτικής Ένωσης.⁸⁴ Παρόλο που οι δύο ισχυρές χώρες φαινόταν να ταυτίζονται, κατά τη συζήτηση της παραπάνω κοινής επιστολής στο Δουβλίνο, υπήρξαν κενά και ασάφειες σχετικά με τον όρο της πολιτικής ένωσης. Για τον Kohl σήμαινε τη δημιουργία μιας ομόσπονδης Ευρώπης. Ο Delors ήταν επιφυλακτικός ως προς τον παραπάνω στόχο διότι θεωρούσε πως αυτό το ζήτημα δεν αφορούσε την Επιτροπή αλλά ήταν αποκλειστική ευθύνη των κρατών μελών. Η Βρετανία επίσης δια στόματος Thatcher εξέφρασε τους ενδοιασμούς της σχετικά και με την ΟΝΕ και με την πολιτική Ένωση.⁸⁵

Η τελική απόφαση για την Διακυβερνητική Διάσκεψη για την ΟΝΕ και την πολιτική ένωση, μετατέθηκε για το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Ρώμης το Δεκέμβριο του 1990.

4.2 Η Συνθήκη του Μάαστριχτ

Στη Διακυβερνητική Διάσκεψη για την ΟΝΕ εκδηλώθηκαν διαφωνίες σχετικά με τη χρονική διάρκεια των σταδίων της ΟΝΕ και τα απαιτούμενα όργανα για την διαχείρισή της. Η τελική απόφαση προέβλεπε τη δημιουργία της ΟΝΕ σε τρία στάδια εκ των οποίων το πρώτο είχε ξεκινήσει το 1990. Η Βρετανία και η Γαλλία αποφάσισαν μέσω της ρήτρας αυτοεξαίρεσης (opt out) ότι εάν δεν το επιθυμούσαν δεν θα συμμετείχαν στο τρίτο στάδιο της ΟΝΕ όπου θα καθορίζονταν οι οριστικές συναλλαγματικές ισοτιμίες για τα εθνικά νομίσματα και βάσει των οποίων θα γινόταν αντικατάσταση με το ενιαίο νόμισμα. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Μάαστριχτ στις 9 -10 Δεκεμβρίου 1991 προσπάθησε να επιτύχει συμβιβαστικές λύσεις. Με πρωτοβουλία της Γαλλίας και της Ιταλίας αποφασίστηκε ότι η τελευταία προθεσμία για την έναρξη του τρίτου σταδίου θα ήταν το 1999. Οι διαπραγματεύσεις διήρκησαν σχεδόν δύο χρόνια. Υπήρχε σύγκλιση στα οικονομικά ζητήματα γεγονός που καθιστούσε την ολοκλήρωση ευκολότερη αλλά διαφωνίες στα θέματα πολιτικής ολοκλήρωσης ιδίως σε

---

⁸⁴ Tietmeyer, Hans: *The Relationship between Economic, Monetary and Political Integration*, Bakker, S. (ed): *Monetary Stability through International Cooperation* (Martinus Nijhof, Kluwer, 1994). Σελ 22

⁸⁵ Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα. Σελ 94

θέματα εξωτερικής πολιτικής και εσωτερικών υποθέσεων γεγονός που έκανε την κατάσταση δυσκολότερη. Το σύνολο των διατάξεων συγκεντρώθηκαν σε μια συνθήκη η οποία υπεγράφη στις 7 Φεβρουαρίου του 1992 με ισχύ έναρξης την 1η Ιανουαρίου του 1993. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ δημιούργησε την Ευρωπαϊκή Ένωση και τροποποίησε τις ιδρυτικές συνθήκες των Κοινοτήτων, θεσπίζοντας νέες διατάξεις. Βάσει του πρώτου της άρθρου η Ένωση βασιζόταν στις Ευρωπαϊκές Κοινοότητες συμπληρωματικά με τις πολιτικές και τις μορφές συνεργασίας που θεσπίστηκαν με τη νέα Συνθήκη. Οι τρεις πυλώνες που αντιπροσώπευαν πλέον την Ευρωπαϊκή Ένωση είχαν ξεχωριστή σημασία. Ο πρώτος πυλώνας περιελάμβανε τις κοινοτικές διατάξεις και τις διατάξεις για την ΟΝΕ. Ο δεύτερος ενσωμάτωνε τις διατάξεις για την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) και ο τρίτος και τελευταίος τις ρυθμίσεις για τα ζητήματα αστυνομίας και δικαιοσύνης. Η Συνθήκη περιελάμβανε όλες τις τροποποιήσεις της Συνθήκης της Ρώμης καθώς και επόμενες για τις Συνθήκες για την ΕΚΑΧ και την ΕΚΑΕ. Παράλληλα με τον προσδιορισμό των τριών σταδίων για τη δημιουργία της ΟΝΕ, προέβλεπε την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ινστιτούτου κατά το δεύτερο στάδιο και έθετε κριτήρια τα οποία έπρεπε να πληροί ένα κράτος μέλος για να συμμετέχει στο τρίτο στάδιο της ΟΝΕ. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ επίσης παρείχε νέες αρμοδιότητες στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, προέβλεπε την ίδρυση Επιτροπής των Περιφερειών, καθιέρωσε το Πρωτοδικείο και θεσμοθέτησε την αρχή της επικουρικότητας. Η Επικουρικότητα αποτελεί μία από τις βασικές αρχές της ΕΕ που προβλέπει ότι η Ένωση δεν αναλαμβάνει δράση σε ζητήματα που δεν εμπίπτουν στην αρμοδιότητά της, εκτός εάν η τελευταία είναι περισσότερο αποτελεσματική σε σχέση με τη δράση που αναλαμβάνεται σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο. Η αρχή δέχτηκε αρκετές επικρίσεις, καθώς υπήρξαν εκείνοι που υπογράμμιζαν ότι παρέχει πολλές εξουσίες στην Ε.Ε. Αργότερα, η ΕΕ προχώρησε ένα βήμα παραπέρα. Στο επίκεντρο βρέθηκε η συζήτηση για την αναθεώρηση της Συνθήκης της Λισαβόνας, διαδόχου του Μάαστριχτ και τη δημιουργία του μόνιμου μηχανισμού στήριξης για την αποτροπή της εκδήλωσης νέων κρίσεων στην ευρωζώνη.

Σημαντικό είναι επίσης πως δημιούργησε την ιθαγένεια της Ένωσης και επέκτεινε τη δράση της Κοινοτητας στους τομείς της παιδείας, της προστασίας του καταναλωτή κα. Οι πολίτες των 12 κρατών μελών έλαβαν, επίσης, την ευρωπαϊκή υπηκοότητα. Έχουν πλέον το δικαίωμα να μετακινούνται και να ζουν οπουδήποτε στην Ε.Ε. και να ψηφίζουν στις ευρωεκλογές. Στις

τελικές της διατάξεις αναφέρεται η διαδικασία αναθεώρησής της, η διαδικασία της διεύρυνσης, η επικύρωσή της και η θέση της σε ισχύ. Προσαρτώνται και 17 Πρωτόκολλα που αφορούν στα Καταστατικά της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ινστιτούτου.⁸⁶

Η Συνθήκη πρόβλεψε τη σταδιακή καθίδρυση μιας ενιαίας νομισματικής πολιτικής βασιζόμενης σε ένα ενιαίο νόμισμα το οποίο θα διαχειρίζεται μια ενιαία και ανεξάρτητη κεντρική τράπεζα. Σύμφωνα με αυτό, ο βασικός στόχος της ενιαίας νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής, είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών και, υπό την επιφύλαξη του στόχου αυτού, η υποστήριξη των γενικών οικονομικών πολιτικών στην Κοινότητα, σύμφωνα με την αρχή της οικονομίας της ανοικτής αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό. Οι δράσεις αυτές των κρατών μελών και της Κοινότητας την τήρηση των ακόλουθων κατευθυντήριων αρχών: σταθερές τιμές, υγιή δημόσια οικονομικά, υγιείς νομισματικές συνθήκες και σταθερό ισοζύγιο πληρωμών.⁸⁷

Οι διαπραγματεύσεις θα έπρεπε να ολοκληρωθούν ως το τέλος του 1991 και το 1992 θα αφιερωνόταν στην επικύρωση της Συνθήκης. Το 1993 θα ήταν η απαρχή μιας νέας σελίδας στη διαδικασία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης. Η περίοδος όμως που ακολούθησε μεταξύ του Μάαστριχτ και της εφαρμογής της Συνθήκης χαρακτηρίζεται από ένα κλίμα αβεβαιότητας και αμφιβολιών σχετικά με τα αποτελέσματα του Μάαστριχτ και το μέλλον της ΕΕ.⁸⁸ Το γεγονός αυτό ανέδειξε τις ανεπάρκειες και τις αδυναμίες ενός εγχειρήματος το οποίο είχε δημιουργήσει την εντύπωση στην κοινή γνώμη ότι εξελισσόταν ερήμην των λαών. Ο σύνθετος χαρακτήρας της Συνθήκης, οι πολλαπλές τροποποιήσεις και η αναφορά της σε ευαίσθητους τομείς όπως το νόμισμα και η εξωτερική πολιτική ενίσχυσαν το κλίμα αμφιβολιών. Παράλληλα η οικονομική ύφεση, η ανεργία και η αδυναμία παρέμβασης της Ευρώπης στην γιουγκοσλαβική κρίση αποτέλεσαν ορισμένους από τους εξωγενείς παράγοντες που διαμόρφωσαν το αρνητικό κλίμα. Επίσης αρκετές χώρες προκειμένου να

---

⁸⁶ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 144

⁸⁷ Πανεπιστήμιο Πειραιώς: Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, [online] Διαθέσιμο στη δ/ση: <http://www.des.unipi.gr/wp-content/uploads>[Πρόσβαση 12 Μαΐου 2016].

⁸⁸ Τσακαλογιάννης, Π. (1996), *Η Πολιτική Διάσταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Παπαζήσης, Αθήνα. Σελ 147

δώσουν ψήφο εμπιστοσύνης και να επικυρώσουν τη Συνθήκη, θα έπρεπε να προβούν σε αναθεώρηση των συνταγμάτων τους, γεγονός που δυσχέραινε την κατάσταση. Παρόλο που οι χώρες είτε μετά από διενέργεια δημοψηφισμάτων, είτε με απόφαση της εθνικής κυβέρνησης, επικύρωσαν τη Συνθήκη με τελευταία τη Γερμανία το 1992, ασκήθηκαν 20 προσφυγές στο Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο της Καρλσρούης με αιτιολογία την αντισυνταγματικότητα της Συνθήκης. Το Δικαστήριο όμως στις 12 Οκτωβρίου 1993 τις απέρριψε, επιτρέποντας έτσι την άμεση επικύρωση της Συνθήκης.⁸⁹

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ τέθηκε σε ισχύ την 1η Νοεμβρίου 1993 η οποία αποτελεί και την γενέθλια ημερομηνία της ΕΕ. Ονομάστηκε άλλωστε και Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΕΕ) και αποτελεί την τρίτη κατά σειρά θεμελιώδη συνθήκη, ύστερα από τη «Συνθήκη της Ρώμης» το 1957 και την «Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη» το 1986, σύμφωνα με την οποία καθιερώθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση ως σύγχρονος θεσμός, ενώ πήρε το όνομά της από την ομώνυμη πόλη της Ολλανδίας, όπου συνήλθε το Συμβούλιο Κορυφής (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο).⁹⁰

4.3 Η ολοκλήρωση της Ενιαίας αγοράς – αντιμετώπιση δυσχερειών

Η λειτουργία της ενιαίας αγοράς επρόκειτο να ξεκινήσει την 1^η Ιανουαρίου 1993. Ωστόσο η Κοινότητα αντιμετώπιζε προβλήματα που σχετιζόνταν με την ανάγκη αύξησης κοινοτικών πόρων για άσκηση πολιτικών. Την ενέργεια αυτή αντιμετώπιζαν θετικά τα λιγότερο ανεπτυγμένα κράτη όπως η Ελλάδα, η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Ιρλανδία, καθώς επρόκειτο να συνεισφέρουν λιγότερο οικονομικά αλλά προσέβλεπαν και στην ενεργοποίηση του Ταμείου Συνοχής. Αντίθετα όμως τα περισσότερα ανεπτυγμένα κράτη που επρόκειτο να επωμισθούν το βάρος της αύξησης των πόρων, δεν έβλεπαν θετικά την ενέργεια αυτή με αποτέλεσμα να δημιουργείται πρόβλημα σύγκλισης οικονομιών. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο

---

⁸⁹ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 150

⁹⁰ TVXS-TV Χωρίς Σύνορα, [online] Διαθέσιμο στη δ/ση:

<http://tvxs.gr/news>[Πρόσβαση 17 Μαΐου 2016].

του Εδιμβούργου τον Δεκέμβριο του 1992 ως λύση συμβιβασμού, υιοθέτησε το Πακέτο Delors II ώστε να εξυπηρετήσει την αύξηση των πόρων έως το 1999 και θα απέβαινε σε διπλασιασμό αυτών. Επίσης το Ταμείο Συνοχής θα προικοδοτούταν με 14 δις ECU. Παράλληλα συμφωνήθηκε η αναδιάταξη των 4 ιδίων πόρων της Κοινότητας καθώς και η αύξηση εισφοράς του ΦΠΑ με την οποία θα επιβαρύνονταν τα πλουσιότερα κράτη.⁹¹ Η Ένωση από την άλλη έπρεπε να αντιμετωπίσει και τη δυναμική της Γερμανικής επανένωσης η οποία συνεπαγόταν την de facto διεύρυνση της Κοινότητας. Πραγματοποιήθηκε στην περιοχή της Ανατολικής Γερμανίας η οποία αποτελούσε μια φτωχή χώρα. Το κόστος της ενέργειας αυτής ανέλαβε η Κοινότητα. Από την άλλη πλευρά ο φόβος της γερμανικής κυβέρνησης ήταν ο κίνδυνος αύξησης του πληθωρισμού, καθώς ιστορικά βαρύνονταν με τα προηγούμενα του Μεσοπολέμου που είχαν ενισχύσει την άνοδο του Ναζισμού. Έτσι η Γερμανία υιοθετώντας αντίμετρο, αύξησε τα εγχώρια επιτόκια ώστε να δημιουργήσει τροχοπέδη στην ανάπτυξη της οικονομίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα παραπάνω είχαν ως αποτέλεσμα τον κλυδωνισμό του ΕΝΣ το οποίο είχε χτιστεί με άξονα το μάρκο. Παράλληλα τον Σεπτέμβριο του 1992 παρατηρήθηκε τάση κερδοσκοπικών πιέσεων στα νομίσματα. Η ιταλική λιρέτα και η βρετανική λίρα αποχώρησαν από το σύστημα καθώς επιθυμούσαν να αποτιμώνται ανεξέλεγκτα. Το γαλλικό φράγκο διασώθηκε από την Γερμανική Κεντρική Τράπεζα γεγονός που επιβεβαίωσε την αγαστή συνεργασία Γερμανών και Γάλλων. Ως δραστική απόφαση υιοθετήθηκε η αύξηση του περιθωρίου από 2,25% σε 15% της βασικής ισοτιμίας ώστε να μην εγκαταλείψουν και τα υπόλοιπα νομίσματα και να μπορούν να αποτιμώνται σύμφωνα με το μάρκο. Το ευρώ της διεύρυνσης αυτής είχε αναμφισβήτητα αρνητική επίδραση στην αξιοπιστία του ΕΝΣ αλλά περιόρισε τις κερδοσκοπικές επιθέσεις.⁹²

---

⁹¹ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 152

⁹² Bitsch Marie-Therese, 1996 *Histoire de la construction européenne de 1945 a nos jours*, Paris, Complexe. Σελ 258

4.4 Η τέταρτη Διεύρυνση

Παρόλο που σύμφωνα με μελετητές οι διευρύνσεις προκαλούν ανομοιογένεια μέσα την Κοινότητα, η Ένωση έβλεπε θετικά την προοπτική μιας τέταρτης διεύρυνσης⁹³. Οι χρονιές 1973, 1981 και 1986 που σημειώθηκαν οι προηγούμενες διευρύνσεις, μπορούν να χαρακτηριστούν ως μεσογειακές διευρύνσεις καθώς οι χώρες που συμμετείχαν ήταν λιγότερο ανεπτυγμένες αφενός, αφετέρου πληρούσαν τα κριτήρια ένταξης αλλά δεν είχαν ενταχθεί για πολιτικούς λόγους. Με το τέλος του Ψυχρού πολέμου δημιουργήθηκε η ευκαιρία για την ένταξη και της Νορβηγίας. Αξίζει να σημειωθεί πως αρχικά είχε παρουσιάσει ενδιαφέρον και η Ελβετία αλλά αποχώρησε. Οι τρεις προς ένταξη χώρες είναι Σκανδιναβικές και παράλληλα χαρακτηρίζονται ως χώρες σταθερές πολιτικά με δημοκρατικό πολίτευμα. Είναι χώρες με μικρό πληθυσμό οπότε δεν θα ανέτρεπαν τις πολιτικές ισορροπίες. Τέλος οι παραπάνω χώρες παρουσίαζαν οικονομική ευμάρεια διατηρώντας υψηλό το ποσοστό του ΑΕΠ. Αρχικά τον Ιούνιο του 1994 στην Κέρκυρα υπέγραψαν και οι τέσσερις χώρες ταυτόχρονα. Διεξήχθησαν δημοψηφίσματα σε Αυστρία, Σουηδία και Φινλανδία τα οποία ήταν θετικά προς την ένταξη των χωρών. Το δημοψήφισμα της Νορβηγίας όμως είχε αρνητικό αποτέλεσμα καθώς η ίδια η χώρα επιθυμούσε αυτονομία, πιθανώς λόγω του ότι είχε πλεονέκτημα σε αρκετούς τομείς όπως στην παραγωγή πετρελαίου. Επίσης υπήρξαν φόβοι ότι λόγω της αναγκαστικής επιβολής περιορισμών, θα πλήττονταν και ο τομέας της αλιείας.⁹⁴ Την 1^η Ιανουαρίου του 1995 η διεύρυνση πραγματοποιήθηκε χωρίς τη συμμετοχή της Νορβηγίας αυξάνοντας των αριθμό των μελών της ΕΕ σε δεκαπέντε.

4.5 Η Συνθήκη του Άμστερνταμ

Η νέα Διακυβερνητική Διάσκεψη το 1996 συγκλήθηκε για να αναθεωρήσει τις διατάξεις της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Στόχοι ήταν η αναθεώρηση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων

---

⁹³ Tilly, R. Welfens, P. Heise, M. (2007), *50 Years of EU Economic Dynamics, Integration, Financial Markets and Innovations*. Springer. Σελ 4

⁹⁴ Salmon (T), Nicoll (Sir William), 1997, *Building European Union: a Documentary History and Analysis*, Manchester, Manchester University Press. Σελ 47

που είχαν οριστεί από την ΣΕΕ, η θέσπιση νέων διατάξεων για την προστασία του πολίτη, την ενέργεια και τον τουρισμό και η επαναθεώρηση του συστήματος της ειδικής πλειοψηφίας λόγω της πιθανής διεύρυνσης της Ένωσης στο μέλλον. Στην διάσκεψη του Τορίνο επίσης τέθηκαν τα ζητήματα της επανεξέτασης του ρόλου της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης και η επαναθεώρηση της διαδικασίας υιοθέτησης προϋπολογισμού. Παράλληλα συγκροτήθηκε μια ομάδα που απαρτιζόταν από τους εκπροσώπους των Υπουργών Εξωτερικών των κρατών μελών, ένα μέλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και ένα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η οποία ονομάστηκε ομάδα Προβληματισμού. Ως στόχο είχε να κάνει πιο ανοιχτή την αναθεωρητική διαδικασία ώστε να επιτευχθεί ομαλότερα η συμφωνία. Η Έκθεση της παραπάνω ομάδας που υπεβλήθη στο Συμβούλιο της Μαδρίτης το 1995 είχε ως στόχο να εξετάσει τις βελτιώσεις που έπρεπε να γίνουν στις προηγούμενες συνθήκες. Οι διαπραγματεύσεις οι οποίες κράτησαν αρκετό καιρό, ολοκληρώθηκαν στη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Άμστερνταμ τον Ιούνιο του 1997. Η συνθήκη υπεγράφη τις 2 Οκτωβρίου του 1997 και τέθηκε σε ισχύ την 1^η Μαΐου 1999. Η Συνθήκη καθώς πέτυχε μερικώς τους σκοπούς της δεν συνέβαλε αποφασιστικά στη διαδικασία της ολοκλήρωσης.⁹⁵ Το αντικείμενο των εργασιών ήταν σαφές. Σκοπός ήταν να δημιουργηθούν οι αναγκαίες θεσμικές και πολιτικές συνθήκες που θα επιτρέψουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση να αντιμετωπίσει μελλοντικές προκλήσεις όσον αφορά, μεταξύ άλλων, την ταχεία εξέλιξη της διεθνούς κατάστασης, τη διεθνοποίηση της οικονομίας και των επιπτώσεών της στην απασχόληση, την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, της διεθνούς εγκληματικότητας και του εμπορίου ναρκωτικών, τις οικολογικές ανισορροπίες και τις απειλές για τη δημόσια υγεία.⁹⁶

Ορισμένα από τα επιτεύγματά της ήταν ότι απλοποίησε τη διαδικασία της συναπόφασης και ενίσχυσε τον αντιπροσωπευτικό ρόλο του Συμβουλίου. Παράλληλα διευθέτησε αρκετά ζητήματα στο θέμα της ΚΕΠΠΑ, καθώς θέσπισε τον ρόλο του Ανώτατου Εκπροσώπου για την ΚΕΠΠ. Προστέθηκαν και νέες αρχές που αφορούσαν κυρίως την αύξηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης για συμμετοχή σε ειρηνευτικές και ανθρωπιστικές αποστολές. Οι

---

⁹⁵ Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα. Σελ 161

⁹⁶ Οικονομική και Νομισματική Ένωση, *Η Συνθήκη του Άμστερνταμ*, Διαθέσιμο στη δ/ση: <https://sites.google.com/site/oneaspaita/home/synthekes/amsterntam> [Πρόσβαση 7 Μαΐου 2016].

νέες ρυθμίσεις της Συνθήκης αφορούσαν στην εγκαθίδρυση ενός χώρου ασφάλειας, δικαιοσύνης και ελευθερίας, την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων καθώς και τις ρυθμίσεις για το άσυλο, τη μετανάστευση και την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων και την κατάργηση των διακρίσεων καθώς επίσης ρυθμίσεις για την ενίσχυση του ρόλου του πολίτη, την κοινωνική πολιτική, την ενίσχυση των άλλων κοινών πολιτικών της Ένωσης, των αρχών της επικουρικότητας και διαφάνειας, τις νέες διατάξεις για την ΚΕΠΠΑ και τις ρυθμίσεις για την θεσμική εμπλαίσωση της, τις μεθόδους λήψης αποφάσεων, την κοινή άμυνα, τις εξωτερικές οικονομικές σχέσεις και τη νομική προσωπικότητα της Ένωσης.⁹⁷ Η Συνθήκη ακόμα ενσωμάτωσε τη Συνθήκη Σένγκεν στο κοινοτικό κεκτημένο. Η είσοδος στην Ένωση οδηγούσε προοδευτικά και στην είσοδο στην Σένγκεν. Επίσης ενισχύθηκε η θέση του Προέδρου της Επιτροπής με την παροχή μιας ουσιαστικότερης συμμετοχής στην επιλογή των Επιτρόπων και την κατανομή των χαρτοφυλακίων. Ακόμα θεσπίστηκε διάταξη σχετικά με την αναστολή των δικαιωμάτων ενός μέλους, ως κύρωση σε περίπτωση παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου. Οι παραπάνω ρυθμίσεις είχαν και την υποστήριξη του Helmut Kohl και του Jacques Chirac με κοινή τους επιστολή στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δουβλίνου. Σημαντικό σημείο αποτέλεσε και η θέσπιση του προνομίου αυτοεξαίρεσης δύο χωρών. Αναγνωρίστηκε η δυνατότητα η αρμοδιότητα της ΕΕ να νομοθετεί για την μετανάστευση και το αστικό δίκαιο που είχε ως αποτέλεσμα την ελεύθερη διακίνηση προσώπων. Τέλος ενισχύθηκε η διακυβερνητική διαδικασία στον 3^ο πυλώνα.

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ, αναθεωρώντας τη Συνθήκη της Ρώμης και του Μάαστριχτ προετοίμασε το έδαφος για μια σαφέστερη καταστατική πράξη της Ένωσης. Παρόλα αυτά οι Δεκαπέντε δεν κατόρθωσαν να συμφωνήσουν σε τροποποιήσεις που αφορούσαν το μέγεθος της Επιτροπής, στην αντιστάθμιση των ψήφων στο Συμβούλιο και στην επέκταση του κανόνα της ειδικής πλειοψηφίας σε περιπτώσεις ομοφωνίας για λήψη αποφάσεων. Αυτά ονομάστηκαν «υπόλοιπα του Άμστερνταμ» τα οποία για να ρυθμιστούν ήταν αναγκαία η σύγκληση μιας νέας Διακυβερνητικής συνδιάσκεψης. Η Συνθήκη παρόλο που ωθούσε τη διαδικασία της ολοκλήρωσης δεν έλυσε το θέμα της αναδιάρθρωσης του μεγέθους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Συνεχώς προστίθετο μέλη και επίτροποι με αποτέλεσμα σε 20 μέλη να μην γίνεται καθόλου μνεία για αναδιάρθρωση. Επίσης δεν επιλύθηκε το θέμα των ψήφων.

---

⁹⁷ Ιωακείμης, Παναγιώτης Κ. *Η συνθήκη του Άμστερνταμ : Νέο πρότυπο ολοκλήρωσης ή σύμπτωμα απο-ολοκλήρωσης;* Αθήνα : Θεμέλιο, 1998.

Τα κράτη είχαν σταθμισμένη ψήφο ανάλογα με το μέγεθος χωρίς όμως να ανταποκρίνεται η σταθμισμένη ψήφος στο μέγεθος αυτό. Σημαντικό είναι επίσης πως δεν επεξέτεινε τον κανόνα της ειδικής πλειοψηφίας η οποία θα μείωνε το δικαίωμα του veto.

Παρόλα αυτά με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, τέθηκε σε εφαρμογή το 3^ο στάδιο της ONE που αφορούσε στην υιοθέτηση κοινού νομίσματος. Το δεύτερο στάδιο είχε ήδη αρχίσει το 1994 με την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ινστιτούτου (ENI) μέλη του οποίου ήταν οι κεντρικές Τράπεζες των κρατών μελών. Το Ινστιτούτο αποτέλεσε τον πρόγονο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ). Στόχος του ENI ήταν η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των Κεντρικών Τραπεζών και ο συντονισμός για την κυκλοφορία κοινού νομίσματος. Το δεύτερο στάδιο αποτέλεσε φυσικό προηγούμενο του τρίτου.

4.5.1 Τα κριτήρια σύγκλισης

Τον Δεκέμβριο του 1995 στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης αποφασίστηκε οριστικά η υιοθέτηση του κοινού νομίσματος το οποίο ονομάστηκε ευρώ και θα αντικαθιστούσε την άλλη νομισματική μονάδα ECU. Ενδιάμεσο βήμα αποτέλεσε η δέσμευση των κρατών της ζώνης του ευρώ ότι θα τηρούσαν τα κριτήρια σύγκλισης της ONE. Αυτά αποτελούν τις προϋποθέσεις εισόδου στην Ευρωζώνη και ρυθμίστηκαν τον Ιούλιο του 1997 με το Σύμφωνο Σταθερότητας και ανάπτυξης, το οποίο προβλέπει τη διαδικασία αποφυγής υπερβολικών δημοσιονομικών ελλειμμάτων καθώς και την επιβολή κυρώσεων στο κράτος μέλος που τα υπερβαίνει και δεν εφαρμόζει τις συστάσεις του Συμβουλίου.

Τα κριτήρια είναι τα εξής:

- **Σταθερότητα τιμών:** Ποσοστό πληθωρισμού, καταγεγραμμένο επί ένα έτος, που δεν υπερβαίνει εκείνο των τριών, το πολύ, κρατών μελών με τις καλύτερες επιδόσεις από άποψη σταθερότητας τιμών, περισσότερο από 1 1/2 ποσοστιαία μονάδα.
- **Βιωσιμότητα της δημοσιονομικής κατάστασης της κυβέρνησης:** Το υφιστάμενο ή προβλεπόμενο δημοσιονομικό έλλειμμα δεν υπερβαίνει το 3% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος και το δημόσιο χρέος δεν υπερβαίνει το 60% του ακαθάριστου

εγγώριου προϊόντος. (Υπάρχει κάποια ευελιξία στην περίπτωση αυτή, εάν τα ελλείμματα - χρέη μειώνονται και τα ποσοστά πλησιάζουν τις δύο τιμές αναφοράς.)

- **Σταθερότητα συναλλαγματικών ισοτιμιών:** Τα κανονικά περιθώρια διακύμανσης που προβλέπει ο μηχανισμός συναλλαγματικών ισοτιμιών πρέπει να έχουν τηρηθεί χωρίς σοβαρή ένταση κατά τα δύο, τουλάχιστον, τελευταία έτη. Ειδικότερα, το νόμισμα δεν πρέπει να έχει υποτιμηθεί έναντι του ευρώ.
- **Σταθερότητα επιτοκίων:** Επί διάστημα ενός έτους, το μέσο ονομαστικό μακροπρόθεσμο επιτόκιο δεν υπερβαίνει εκείνο των τριών κρατών μελών με τις καλύτερες επιδόσεις από άποψη σταθερότητας τιμών, περισσότερο από 2 ποσοστιαίες μονάδες.

Για να προχωρήσει το ευρώ ήταν αναγκαία η ίδρυση της ΕΚΤ η οποία ιδρύθηκε την 1^η Ιουλίου 1998. Αποτέλεσε τη συνέχεια του ΕΝΙ με έδρα την Φρανκφούρτη αλλά σε μορφή τράπεζας πλέον. Το παραπάνω βήμα έδινε το δικαίωμα του κοινού νομίσματος και αφορούσε όλες τις χώρες. Μέλη της ήταν όλες οι Κεντρικές Τράπεζες με αποστολή την άσκηση ενιαίας νομισματικής πολιτικής. Μαζί με τις κεντρικές τράπεζες των κρατών μελών, συγκροτεί το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) το οποίο έχει ως σκοπό την διατήρηση της σταθερότητας των τιμών. Καθοριστικό και αναγκαίο βήμα ήταν ο προσδιορισμός της ισοτιμίας μετατροπής των νομισμάτων. Στις 31/12/1998 ορίστηκε για 11 κράτη μέλη και την 1^η Ιανουαρίου 1999 τέθηκε σε εφαρμογή το τρίτο στάδιο της ΟΝΕ. Όλες οι διατραπεζικές συναλλαγές πλέον θα αποτυπώνονταν σε ευρώ. Την 1^η Ιανουαρίου του 2002 έχουμε πλέον την κυκλοφορία του ευρώ σε φυσική μορφή το οποίο σήμερα κυκλοφορεί σε εννέα χώρες. Το ευρώ είναι σήμερα το ενιαίο νόμισμα 19 κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα οποία αποτελούν την ευρωζώνη. Η εισαγωγή του ευρώ το 1999 ήταν σημαντικό βήμα προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Υπήρξε επίσης ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα της Ένωσης καθώς είναι το νόμισμα περίπου 337.5 εκατομμυρίων Ευρωπαίων πολιτών και πολύ περισσότερων στο μέλλον, μόλις το υιοθετήσουν και άλλες χώρες της ΕΕ. Το ευρώ εισήχθη τον Ιανουάριο 1999 και έγινε το νέο νόμισμα 11 κρατών μελών αντικαθιστώντας τα εθνικά νομίσματα, όπως το γερμανικό μάρκο και το γαλλικό φράγκο, σε δύο στάδια. Στην αρχή καθιερώθηκε ως εικονικό νόμισμα για μέσα πληρωμής πλην των μετρητών και για

λογιστικούς σκοπούς, ενώ τα εθνικά νομίσματα εξακολουθούσαν να χρησιμοποιούνται για πληρωμές με μετρητά και να θεωρούνται ως υπομονάδες του ευρώ, και την 1η Ιανουαρίου 2002 κυκλοφόρησε σε χαρτονομίσματα και κέρματα.

4.6 Η Συνθήκη της Νίκαιας

Η ΕΕ έπρεπε να προετοιμαστεί για την μεγαλύτερη διεύρυνσή της. Για τον λόγο αυτό πραγματοποιήθηκε η Διακυβερνητική Διάσκεψη στις Βρυξέλλες τον Φεβρουάριο του 2000 και για να ρυθμιστούν τα υπόλοιπα του Άμστερνταμ. Ως καταληκτικό στάδιο της παραπάνω Διακυβερνητικής Διάσκεψης ορίστηκε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Νίκαιας. Εκεί συζητήθηκαν θέματα όπως το μέγεθος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σε μια διευρυμένη Ένωση, η αντιστάθμιση των ψήφων στο Συμβούλιο για συσχετισμό μεγέθους και πολιτικής βαρύτητας κάθε κράτους και η αύξηση των περιπτώσεων λήψης αποφάσεων με ειδική πλειοψηφία, καταργώντας την ομοφωνία. Μετά από σκληρές διαπραγματεύσεις υιοθετήθηκε η Συνθήκη της Νίκαιας η οποία όμως άφησε ημιτελή τη θεσμική μεταρρύθμιση, ανέτρεψε τις ισορροπίες μεταξύ των χωρών και έκανε πιο πολύπλοκο τον μηχανισμό λήψης αποφάσεων. Η απαιτούμενη πλειοψηφία για τη λήψη αποφάσεων αυξήθηκε από το 71% στο 75%. Η διαδικασία της λήψης αποφάσεων σύμφωνα με το πληθυσμιακό κριτήριο (ρήτρα δημογραφικού ελέγχου), έδωσε τη δυνατότητα σε μεγάλες χώρες όπως στη Γερμανία, να μπορούν να εμποδίσουν τη λήψη μιας απόφασης, δίνοντας τους και το δικαίωμα να είναι αρμόδιες για την χορήγηση έγκρισης στην Επιτροπή. Έτσι η επίτευξη ειδικής πλειοψηφίας καθίσταται δυσχερέστερη και η μειοψηφία ευκολότερη ενώ η λειτουργικότητα της διευρυμένης Ένωσης απαιτούσε το αντίστροφο.

Παράλληλα σύμφωνα με τη Συνθήκη αυξάνεται ο αριθμός των μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου το 2004 από 626 σε 732. Σημαντική πρόοδο αποτέλεσε η επέκταση του κανόνα της ειδικής πλειοψηφίας και η κατάργηση του veto σε 30 από τα 50 κεφάλαια. Παρόλα αυτά το σημαντικότερο επίτευγμα ήταν στον τομέα της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων όπου η ειδική πλειοψηφία επεκτάθηκε σε 12 κατηγορίες. Η Συνθήκη της Νίκαιας δε συνιστά μια ικανοποιητική Συνθήκη, συνιστά όμως, προϋπόθεση για τη διεύρυνση της Ένωσης με νέα μέλη. Η μορφολογία της διευρυμένης Ένωσης (πολιτική, θεσμική, οικονομική) θα προσδιοριστεί στα πλαίσια του διαλόγου για το μέλλον της Ευρώπης που έχει ήδη ανοίξει σε όλο τον Ευρωπαϊκό χώρο με βάση σχετική Δήλωση που έχει επισυναφθεί στη Συνθήκη.⁹⁸ Η Συνθήκη της Νίκαιας τέθηκε σε ισχύ την 1^η Φεβρουαρίου του

---

⁹⁸ Ιωακειμίδης, Π. Κ. *Η συνθήκη της Νίκαιας και το μέλλον της Ευρώπης*, Αθήνα: Θεμέλιο, 2001.

2003 μετά από το δεύτερο δημοψήφισμα της Ιρλανδίας η οποία αρχικά είχε απορρίψει τη Συνθήκη. Στη Νίκαια αδιαμφισβήτητα άρχισε ο διάλογος για το Μέλλον της Ευρώπης, με αντικείμενο τη συγκέντρωση απόψεων από τους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το πώς αυτή πρέπει να προχωρήσει. Ο συγκερασμός των απόψεων αυτών ήταν ίσως, το μεγαλύτερο στοίχημα της σύγχρονης Ευρώπης.⁹⁹

---

⁹⁹ BBC Greek, (2002), *Η Συνθήκη της Νίκαιας*, [online] Διαθέσιμο στη δ/ση:http://www.bbc.co.uk/greek/news/021008_nicetreaty.shtml [Πρόσβαση 9 Μαΐου 2016].

Συμπεράσματα

Το οικοδόμημα της Ευρώπης αποτελείται από μισό αιώνα ειρηνικής, οικονομικής και πολιτικής συνεργασίας. Η δημιουργία της ζώνης του ευρώ αντιπροσώπευε ένα αρκετά φιλόδοξο σχέδιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση αντίστοιχα αποτελεί ένα σημαντικό στοιχείο της οικονομικής διεθνοποίησης η οποία είναι ενσωματωμένη στην ευρύτερη ανάπτυξη τη οικονομικής παγκοσμιοποίησης. Οι προκλήσεις και τα προβλήματα που αντιμετώπισε η Ευρωπαϊκή Ένωση στο εγχείρημα της ολοκλήρωσης ποικίλουν από συνταγματικά ζητήματα, ζητήματα ως προς την διεύρυνση και το συνεκτικό πλαίσιο οικονομικής πολιτικής. Στην μακρά πορεία της συνάντησε επίσης εμπόδια κυρίως από τις διαφορετικές προσεγγίσεις των ισχυρών κρατών μελών όπως για παράδειγμα από τη Γαλλία και τη Γερμανία. Η Γερμανία στόχευε στην επανένωση της και έβλεπε το ευρωπαϊκό εγχείρημα ως ευκαιρία για αυτό και από την άλλη η Γαλλία επιθυμούσε να περιορίσει τον γερμανικό ηγεμονισμό οπότε συναινούσε στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Οι σχέσεις μεταξύ των δύο ισχυρών χωρών δεν έχουν διαφοροποιηθεί ακόμα και σήμερα. Η ΕΕ είναι εξελικτική και μάλιστα εξελίσσεται με πολλά και σταδιακά βήματα. Η σύνθεσή της άλλαζε πολύ συχνά. Από τα 6 μέλη έφτασε στα 28, μέλη με διαφορετικά οικονομικά μοντέλα και χαρακτηριστικά που προκαλούσαν αστάθειες στην διαδικασία της ολοκλήρωσης. Αδιαμφισβήτητα όμως απαιτούνται καινοτομίες στην ανάπτυξη για μια ευημερούσα και σταθερή κοινότητα.

Η πολιτική ένωση που είναι και το τελευταίο στάδιο της πολυεθνικής ολοκλήρωσης, περιλαμβάνει κοινές πολιτικές εσωτερικών και δικαιοσύνης και κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας. Όταν όμως τα απαιτούμενα δεν ισχύουν σε ορισμένους τομείς, η πολιτική ένωση, έστω και αν προβλέπεται σε Συνθήκη, είναι ελλιπής έως ανύπαρκτη. Στη θέση της μπορεί να υπάρχει μόνο διακυβερνητική πολιτική συνεργασία, που αφήνει σχεδόν πλήρη ελευθερία δράσης στους συμμετέχοντες. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι για να επιτύχει η Ευρωπαϊκή Ένωση τη διεθνή αναγνώριση και να προχωρήσει στην ανάληψη ενός ηγετικού ρόλου στην παγκόσμια σκηνή είναι απαραίτητη η δημιουργία μιας συνεκτικής οντότητας που θα αρθρώνει και να προβάλλει δυναμικά τη θέση της Ένωσης στον κόσμο. Και η οντότητα αυτή θα λάβει σάρκα και οστά μόνο μέσα από την πολιτική ένωση, την Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία, που παρότι σήμερα φαντάζει ακόμη πολύ μακριά, αποτελεί τη φυσική κορύφωση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Η ΟΝΕ άλλωστε ήταν επαναλαμβανόμενη φιλοδοξία της Ευρωπαϊκής Ένωσης από το τέλος της δεκαετίας του 1960, διότι υποσχόταν νομισματική σταθερότητα και ένα περιβάλλον αυξημένης ανάπτυξης και απασχόλησης. Ωστόσο, διάφοροι πολιτικοί και οικονομικοί παράγοντες εμπόδισαν την πραγματοποίησή της έως την υπογραφή της συνθήκης του Μάαστριχτ το 1992. Κατά καιρούς, η αδύναμη πολιτική δέσμευση, οι διαφορές σχετικά με τις οικονομικές προτεραιότητες, η έλλειψη οικονομικής σύγκλισης και οι εξελίξεις στις διεθνείς χρηματαγορές, εκτός του ελέγχου της Ένωσης συνέβαλαν στην επιβράδυνση της προόδου προς την ΟΝΕ. Ωστόσο, το δεύτερο ήμισυ του 20ού αιώνα χαρακτηρίστηκε από μια συνεχή αναζήτηση των κρατών μελών για βαθύτερη οικονομική συνεργασία, ως μέσο ενίσχυσης των πολιτικών δεσμών μεταξύ τους και της προστασίας της αγοράς.

Βιβλιογραφία

Ελληνική βιβλιογραφία

Ιωακειμίδης, Π. Κ. *Η συνθήκη του Άμστερνταμ : Νέο πρότυπο ολοκλήρωσης ή σύμπτωμα απο-ολοκλήρωσης;* Αθήνα : Θεμέλιο, 1998.

Ιωακειμίδης, Π. Κ. *Η συνθήκη της Νίκαιας και το μέλλον της Ευρώπης*, Αθήνα: Θεμέλιο, 2001.

Τσακαλογιάννης, Π. (1996), *Η Πολιτική Διάσταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Παπαζήσης, Αθήνα.

Τσακαλογιάννης, Π. (2000), *ΕΥΡΩ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*, Σταμούλης, Αθήνα.

Τσούκαλης, Λ. (2004), *Ποια Ευρώπη;*, Εκδόσεις Ποταμός, Αθήνα.

Χριστοδουλίδης, Θ. (2004³), *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα.

Connally, Bernard: *Η Σάπια καρδιά της Ευρώπης – Ο βρώμικος πόλεμος για το ευρωπαϊκό νόμισμα* (Αθήνα, Νέα Σύνορα, 1997).

Πρώτη έκθεση για την Ευρωπαϊκή Συνεργασία, Λουξεμβούργο, 27 Οκτωβρίου 1970.

Δεύτερη Έκθεση για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία σε θέματα Εξωτερικής Πολιτικής, Κοπεγχάγη, 1973.

Ξενογλωσση βιβλιογραφία

Bitsch Marie-Therese, 1996 *Histoire de la construction europeenne de 1945 a nos jours*, Paris, Complexe.

Costa Pereira, The Use of Secretariat, Alfred Pijpers et.al (eds) *Political Cooperation in the 1980s: A Common Foreign Policy for Western Europe?* (Dordrecht: Nijhoff, 1988).

DANESCU, Elena Rodica. ‘*The Werner Report*’, in a rereading of the *Werner Report of 8 October 1970 in the light of the Pierre Werner family archives*. Sanem: CVCE, 2012.

Available at: www.cvce.eu. **Copyright:** (c) Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe (CVCE)

- Dyson, K. and Featherstone, K. (1999), *The Road to Maastricht: Negotiating Economic and Monetary Union*, Oxford University Press, Oxford.
- Giordano, Francesco and Persaud, Sharda: *The Political Economy of the Monetary Union: Towards the Euro* (New York and London, Routledge, 1998)
- Gros, D. and Thygesen, N. (1998), *European Monetary Integration: From the European Monetary System to European Monetary Union*, Prentice Hall, New York.
- Hans von der Groeben, *The European Community, The Formative Years: The Struggle to Establish the Common Market and the Political Union* (Luxemburg: Official Publications of the EC, 1987).
- P. Ifestos, *European Political Cooperation* (Alder-Shot: Avebury, 1987).
- Levitt, Malcolm – Lord, Christopher (2000), *The Political Economy of Monetary Union*, Macmillan, Houndmills.
- Louis, Jean-Victor: “*Monetary Capacity in the single European Act*” (Common Market Law Review, Vol. 25, 1998).
- Marhold, Hartmut, *How to tell the History of European Integration in the 1970s. A survey of Literature and Some Proposals*.
- Marsh, David: *Germany and Europe: The Crisis of Continuity* (London, Mandarin, 1995).
- Moravcsik, A. (1998), *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*, Cornell University Press, Ithaca.
- Ross, George: *Jacques Delors and European Integration* (Oxford, Polity Press, 1995)
- Salmon (T), Nicoll (Sir William), 1997, *Building European Union: a Documentary History and Analysis*, Manchester, Manchester University Press.
- Szasz, A. (1999), *The Road to European Monetary Union*, Macmillan Press, London.
- Tietmeyer, Hans: The Relationship between Economic, Monetary and Political Integration, Bakker, S. (ed): *Monetary Stability through International Cooperation* (Martinus Nijhof, Kluwer, 1994).
- Tilly, R. Welfens, P. Heise, M. (2007), *50 Years of EU Economic Dynamics, Integration, Financial Markets and Innovations*. Springer.

Vanthoor, Vim F.V.: *European Monetary Union since 1848: A Political and Historical Analysis* (Cheltenham, Edward Elgar, 1996).

Διαδικτυακοί τόποι / Ιστοσελίδες

Europedia, *Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα*, [online] Διαθέσιμο στη δ/νση: http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/3/7/2/2/index.tkl?lang=gr&all=1 [Πρόσβαση στη 4 Μαΐου 2016].

Europa, *Το χρονικό της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης*, [online] Διαθέσιμο στη δ/νση: http://europa.eu/abc/12lessons/key_dates_el.htm [Πρόσβαση 15 Μαΐου 2016].

Petr Novak, (2015), *Οι εξελίξεις μέχρι την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη*, [online] Διαθέσιμο στη δ/νση: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/010102/04A_FT\(2013\)010102_EL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/010102/04A_FT(2013)010102_EL.pdf) [Πρόσβαση 12 Μαΐου 2016].

Πανεπιστήμιο Πειραιώς: Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών, [online] Διαθέσιμο στη δ/νση: <http://www.des.unipi.gr/wp-content/uploads> [Πρόσβαση 12 Μαΐου 2016].

Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα ΑΠΘ, [online] Διαθέσιμο στη δ/νση: <https://opencourses.auth.gr/modules/document/file.php> [Πρόσβαση 18 Μαΐου 2016].

Ασύγχρονη Τηλεκπαίδευση Πανεπιστημίου Πατρών, [online] Διαθέσιμο στη δ/νση: <https://eclass.upatras.gr/modules/document/file.php> [Πρόσβαση 18 Μαΐου 2016].

Διαδραστικά Σχολικά Βιβλία, *Η Πορεία προς την Ευρωπαϊκή Ενοποίηση: Πραγματικότητες και προοπτικές*, [online] Διαθέσιμο στη δ/νση: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL106/282/2020,6893/> [Πρόσβαση 8 Μαΐου 2016].

EUR-Lex, *Η κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας*, [online] Διαθέσιμο στη δ/νση:
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV%3Aa19000> [Πρόσβαση 5
Μαΐου 2016].

Κοινωνία της Πληροφορίας,[online] Διαθέσιμο στη δ/νση:
<http://www.infosoc.gr/infosoc/el-GR/services/leksiko/653.htm>[Πρόσβαση 5 Μαΐου 2016].

European Commission, (2014), *Phase 3: the Delors Report*, [online] Διαθέσιμο στη δ/νση:
http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/emu/road/delors_report_en.htm
[Πρόσβαση 17 Μαΐου 2016].

TVXS-TV Χωρίς Σύνορα, [online] Διαθέσιμο στη δ/νση:
<http://tvxs.gr/news>[Πρόσβαση 17 Μαΐου 2016].

Οικονομική και Νομισματική Ένωση, *Η Συνθήκη του Άμστερνταμ*, Διαθέσιμο στη
δ/νση:<https://sites.google.com/site/oneaspaito/home/synthekes/amsterntam> [Πρόσβαση 7
Μαΐου 2016].

Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, (2001), *Συνθήκη της Νίκαιας: Πού
τροποποιεί τη συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Τις συνθήκες περί ιδρύσεως των
Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ορισμένες συναφείς πράξεις*, Διαθέσιμο στη δ/νση:
https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/el_nice.pdf [Πρόσβαση 3 Απριλίου 2016].

BBC Greek, (2002), *Η Συνθήκη της Νίκαιας*, [online] Διαθέσιμο στη
δ/νση:http://www.bbc.co.uk/greek/news/021008_nicetreaty.shtml [Πρόσβαση 9 Μαΐου
2016].